

ISSN 2738-0343

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 10
2021.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 135.000 прописа и преко пола милиона скенираних страна службених гласила, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

1. Немањина бр. 22-26,
телефон: 3616-296, 363-1620, 363-1104, 3613-734/лок. 1620 и 1104

или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Главни и одговорни уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs

Технички уредник: Јелена Васиљевић, орг.пријема и евиденције захтева корисника

Сарадници: Гордана Јуришић, документалиста
Смиљана Павков, документалиста
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података
Лепосава Милановић, оператер припреме података
Радмила Тубин-Михајловић, орг.пријема и евиденције захтева корисника
Дејан Станојловић, оператер за системе базе података

Лектор: Смиља Богдановић
Коректор: Јелена Васиљевић

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и
Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

- 1.** Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
- 2.** Списак претплата на службена гласила и часописе
- 3.** Преглед старих публикација
- 4.** Преглед нових књига
- 5.** Листа најчитанијих књига

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о додели одликовања за нарочите заслуге у развијању и учвршћивању сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Републике Гане, Ордена Републике Србије на ленти, Нана Адо Данква Акуфо-Адоу, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Белорусији, Милана Милошевића, Службени гласник Републике Србије бр. 100/2021

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Арапској Републици Египат, Мирослава Шестовића, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2021

Уредба о изменама и допуни Уредбе о начину и поступку добровољног служења војног рока са оружјем, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Одлука о избору судија који се први пут бирају на судијску функцију, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Одлука о образовању Привременог надзорног тела за праћење медија током изборне кампање, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Одлука о отварању Конзулата Републике Србије у Красногорску, Руска Федерација, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Одлука о измени Одлуке о образовању Комисије Републике Србије за спровођење Конвенције о забрани развоја, производње, складиштења и употребе хемијског оружја и о његовом уништавању, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Одлука о изменама Одлуке о броју судија у судовима, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Одлука о образовању Комисије за етику, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2021

Правилник о заштити података о личности, Службени гласник Републике Србије бр. 98/2021

Решење о престанку дужности вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Александру Ребићу, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Решење о престанку рада на положају помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Здравку Курћубићу, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Решење о постављењу генералног конзула Републике Србије у Цириху, Швајцарска Конфедерација, Михајла Шаулића, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Решење о разрешењу генералног конзула Републике Србије у Вуковару, Република Хрватска, Милана Шапића, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Решење о постављењу генералног конзула Републике Србије у Вуковару, Република Србија, Александра Накића, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Национална стратегија за процесуирање ратних злочина за период од 2021. до 2026. године, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о изменама и допунама Закона о пореском поступку и пореској администрацији, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Закон о изменама и допунама Закона о фискализацији, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Закон о изменама и допунама Закона о Привременом регистру пунолетних држављана Републике Србије којима се уплаћује новчана помоћ за ублажавање последица пандемије болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Закон о задуживању Републике Србије код OTP банке Srbija a.d. Novi Sad за потребе финансирања Пројекта реконструкције и модернизације железничке пруге Суботица–Хоргош граница са Мађарском (Сегедин), Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Закон о заштити од буке у животној средини, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Закон о изменама Закона о буџету Републике Србије за 2021. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 100/2021

Уредба о утврђивању Програма финансијске подршке обвезницима фискализације за усклађивање послова са законом којим се уређује фискализација, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Уредба о условима које мора да испуњава гранични прелаз у погледу просторија, уређаја, опреме, инфраструктуре, довољног броја запослених и других материјално-техничких средстава неопходних за функционисање граничног прелаза, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Уредба о издавању доплатне поштанске марке „Изградња Спомен-храма Светог Саве”, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Уредба о изменама и допунама Уредбе о утврђивању Државног програма обнове, односно хитних радова на санацији објеката за заштиту од вода оштећених у поплавама изазваним елементарном непогодом у јуну 2020. године, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Уредба о ценама услуга које врши Агенција за испитивање, жигосање и обележавање оружја, направа и муниције, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Уредба о измени Уредбе о проглашењу Специјалног резервата природе „Царска бара”, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Уредба о утврђивању елемената годишњег програма пословања за 2022. годину, односно трогодишњег програма пословања за период 2022–2024. године јавних предузећа и других облика организовања који обављају делатност од општег интереса, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Уредба о условима и критеријумима усклађености државне помоћи за заштиту животне средине и у сектору енергетике, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Уредба о условима и критеријумима усклађености државне помоћи у облику накнаде за обављање услуга од општег економског интереса, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Уредба о правилима и условима за доделу помоћи мале вредности (*de minimis* помоћи) за обављање услуга од општег економског интереса, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Уредба о измени Уредбе о утврђивању Програма доделе бесповратних средстава за куповину сеоске куће са окућницом на територији Републике Србије за 2021. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 102/2021

Одлуке о емисији обвезница Републике Србије ради измирења обавеза по основу обештећења за одузету имовину, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Одлука о допуни Одлуке о условима и начину за смањење царинских дажбина на одређену робу, односно за изузимање одређене робе од плаћања царинских дажбина у 2021. години, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Одлука о образовању Заједничке групе за унапређење услова пословања и привлачења нових инвестиција у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Одлука о изради стратешке процене утицаја Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2040. године са пројекцијама до 2050. године на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Одлука о изменама и допунама Одлуке о распореду и коришћењу средстава за подршку унапређења пословне инфраструктуре за 2021. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 98/2021

Одлука о проглашењу линија у јавном интересу у ваздушном саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 102/2021

Правилник о методологији за прорачун циља кумулативне уштеде енергије, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину подношења обавештења о учешћу у поступку јавне набавке, приватизације или другом поступку чији је исход

закључивање уговора са органом јавне власти, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Правилник о изменама и допунама Правилника о Регистру јавних функционера и Регистру имовине и прихода јавних функционера, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржају пореског биланса и другим питањима од значаја за начин утврђивања пореза на добит правних лица, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржају пореске пријаве за обрачун пореза на добит правних лица, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Правилник о изменама и допунама Правилника о врстама фискалних рачуна, типовима трансакција, начинима плаћања, позивању на број другог документа и појединостима осталих елемената фискалног рачуна, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Правилник о изменама Правилника о начину и поступку достављања података о издатим фискалним рачунима Пореској управи, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Правилник о изменама Правилника о начину провере пријављених фискалних рачуна, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Правилник о измени Правилника о подношењу пореске пријаве електронским путем, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Правилник о условима за издавање одобрења за транспорт опасне робе страном авио-превозиоцу, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Правилник о начину и критеријумима расподеле средстава за финансирање програма подршке развоју и функционисању система локалне самоуправе, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2021

Правилник о измени Правилника о условима и начину остваривању права на кредитну подршку, Службени гласник Републике Србије бр. 102/2021

Наредба о времену отворености аеродрома за одвијање ваздушног саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 98/2021

Закључак Народне скупштине Републике Србије поводом разматрања Годишњег извештаја о раду Комисије за заштиту конкуренције за 2020. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Закључак Народне скупштине Републике Србије поводом разматрања Извештаја о раду Фискалног савета за 2020. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Закључак Народне скупштине Републике Србије поводом разматрања Годишњег извештаја о раду Агенције за енергетику Републике Србије за 2020. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Закључак Народне скупштине Републике Србије поводом разматрања Извештаја о раду Државне ревизорске институције за 2020. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Закључак Владе Републике Србије о усвајању Стратешког плана за борбу против превара и управљање неправилностима у поступању са финансијским средствима Европске уније у Републици Србији за период 2021–2023. године, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Закључак Владе Републике Србије о усвајању Јединствене методологије за праћење фискалних ризика у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Стратегија за развој тржишта капитала за период од 2021. до 2026. године, Службени гласник Републике Србије бр. 102/2021

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Измене и допуне Техничких прописа који су саставни део Споразума о међународном друмском превозу опасне робе, анекси А и Б „ADR 2021”, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 19/2021

Измене и допуне Техничких прописа који су саставни део Конвенције о међународним железничким превозима (COTIF), које су наведене у додатку Ц – Правилник о међународном железничком превозу опасне робе (RID) 2021, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 20/2021

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о образовању Савета за координацију послова безбедности саобраћаја на путевима у надлежности Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 43/2021

Одлука о изменама Одлуке о образовању Покрајинског буџетског фонда за заштиту животне средине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 43/2021

Службени лист Града Београда

Одлука о расписивању јавног позива за учешће привредних субјеката у спровођењу мера енергетске санације у домаћинствима на територији града Београда, са јавним позивом, Службени лист Града Београда бр. 87/2021

Решење о образовању Комисије за реализацију мера енергетске санације стамбених зграда, породичних кућа и станова на територији града Београда, Службени лист Града Београда бр. 86/2021

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о измени Уредбе о мерама за спречавање и сузбијање заразне болести COVID-19, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Уредба о изменама Уредбе о Плану мреже здравствених установа, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Уредба о допунама Уредбе о издавању привремене дозволе за лек – вакцине за имунизацију становништва против заразне болести COVID-19, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Уредба о допунама Уредбе о мерама за спречавање и сузбијање заразне болести COVID-19, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Уредба о изменама уредбе о мерама за спречавање и сузбијање заразне болести COVID-19, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2021

Одлука о установљавању Дана родне равноправности, Службени гласник Републике Србије бр. 102/2021

Правилник о изменама Правилника о ценама здравствених услуга на секундарном и терцијарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Правилник о допунама Правилника о друштвеном стандарду корисника пензија Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Правилник о попуњавању радних места у Служби Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Решење о утврђивању обрачунског износа просечне годишње зараде за осигуранике који остварују право у септембру 2021. године, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Решење о номиналним износима новчане социјалне помоћи, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2021

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о изменама и допуни Одлуке о поступку и критеријумима за доделу средстава Покрајинског секретаријата за социјалну политику, демографију и равноправност полова за реализацију Програма унапређења социјалне заштите у Аутономној Покрајини Војводини у 2021. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 43/2021

Правилник о поступку и критеријумима за доделу средстава Покрајинског завода за равноправност полова удружењима грађана за област равноправности полова са циљем унапређења родне равноправности у Аутономној Покрајини Војводини у 2021. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 42/2021

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Закон о измени Закона о музејској делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Одлука о утврђивању зграде Месне заједнице Бачки Јарак у Бачком Јарку за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Одлука о оснивању Образовно-научног центра „Ђошка – Риста Стајић”, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Правилник о ученичким задругама, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2021

Правилник о ближим условима и начину стицања виших стручних звања у архивској делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Решење о утврђивању територијално надлежних музеја, Службени гласник Републике Србије бр. 102/2021

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о додели студентских стипендија за школску 2021/2022 годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 42/2021

Правилник о поступку за доделу признања за научну изузетност истраживачима на територији АП Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 43/2021

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за септембар 2021. године, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2021

Подаци о кретању просечне месечне зараде без пореза и доприноса и о кретању потрошачких цена у Републици Србији за период јул 2020 – јун 2021. године у односу на период јул 2019 – јун 2020. године, заокружене на две децимале, Службени гласник Републике Србије бр. 95/2021

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за август 2021. године, Службени гласник Републике Србије бр. 100/2021

2

СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2021. ГОДИНИ

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	КОРАЦИ: часопис за књижевност, уметност и културу
2.	ЛИПАР: часопис за књижевност, језик, уметност и културу
3.	НАША МЕСТА: часопис за локалну самоуправу
4.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа
5.	ТОКОВИ ИСТОРИЈЕ: часопис Института за новију историју Србије

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА
2.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
3.	БИЛТЕН МИНИСТАРСТВА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
4.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ
5.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД
7.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ

3

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посредни књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

1. Платон и Цицерон: о пријатељству, Београд, 1909.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

ПЛАТОН и ЦИЦЕРОН О ПРИЈАТЕЉСТВУ

ПРЕВЕО
Ј. ЛУКИЋ

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРА
БРАНИСЛАВ ЦЕРОВИЋ-АЈХШТЕТ
БЕОГРАД.

ЦИЦЕРОНОВ

ЛЕЛИЈЕ О ПРИЈАТЕЉСТВУ

ПРЕВОД С ЛАТИНСКОГА ЈЕЗИКА.

Предговор

Марку Тулију Цицерону умире 45. године пре Христа кћи. У својој несрећи одаје се философији и у њој тражи себи утехе.

Од философских је дела његових тога времена и његово мало дело *Лелије о пријатељству*. Ово је дело Цицерон написао по смрти Цесаровој 44. година пре Христа, пошто га је из Рима прогнао Антоније.

Дело је ово посветио својем великом пријатељу Титу Помпонију Атику.

У делу је разговорни облик. Главни је говорник *Кај Лелије*, пријатељ Сципиона Африканскога млађега, а Цицерон га је узео стога, што је пријатељство Лелијево и Сципионово у старо доба било врло чувено. Сципион је био само неколико година млађи од Лелија. Мисли Лелијеве о пријатељству у овом делу управо су мисли Сципионове, као што то и сам Лелије каже у § 33. овога дела: „Чујте пак... то, што смо врло често ја и Сципион о пријатељству расправљали.“

Лелије је био под управом Сципионовом у 3. пунском рату, у којем је се Лелије показао храбрим. Претором је постао 145. године. У својем делу *о дужностима* II, 11, 40 прича нам Цицерон како је Лелије као претор победио Луситанца Виријата у луситанском рату. Као свештеник говорио је знаменити говор, којим је бранио свештенство, када је трибун Кај Лициније Крас поднео законски нацрт

да чланове свештеничких друштава не бирају сами свештеници, већ да их бира народ. Консулство је тражио 142. године, али га није добио, и ако га је Сципион помагао.

Лелије је добро познавао философију. Са Сципионом је био присталица стојичке философије и средиште просвећених људи. Од тих се људи у § 14. помиње *Луције Фурије Фил*, који је се одликовао грчком ученошћу и који је се по Цицероновим речима дружио с најученијим људима из Грчке, као што су се дружили и Публије Африкански и Кај Лелије. Он је у једном својем делу рекао да се државом не може управљати без неправде. Од тих људи, који су философски били учени, била су и оба зета Лелијева: *Квинт Муције Сцевола* и *Кај Фаније*, затим *Публије Теренције* Афричанин (185—159), комедијски писац, којем су, као што каже Светоније у Теренцијеву животу, у писању помагали Лелије и Сципион.

По природи својој био је Лелије ведар и благ и ведрином и благошћу својом он је ублажавао оштра начела стојичке философије. Због умерености и владања Лелијева собом, савременици су Лелијеви Лелија називали мудрим.

Узгредни су говорници били Лелијеви зетови *Кај Фаније* и *Квинт Муције Сцевола*.

Кај Фаније, показао је се храбрим у 3. пунтском рату под Картагином и доцније у Шпанији у рату с Виријатом. Био је присталица стојичке философије. Писао је *летописе*, у којим описује догађаје својега времена и главни је извор за историју времена браће Граха.

Квинт Муције Сцевола, свештеник, био је сродник свештеничкога старешине Квинта Муција Сцеволе и одличан правник. Због његове честитости савременици су га волели и ценили. Њему је Цицерон као младић с Атиком ишао да слуша његова правничка расправљања. После његове смрти 88. године придружио је се Сцеволи, свештеничком старешини.

Цицерон преноси разговор у 129. годину, у време одмах после Сципионове смрти. Неколико дана после Сципионове смрти долазе Лелију његови зетови Кај Фаније и Квинт Луције Сцевола и питају га како подноси бол због смрти својега пријатеља. Лелије им потом говори о својој срећи због пријатељства са Сципионом. Како опет Фаније моли Лелија да им каже своје мисли о пријатељству, то и Цицерон одмах отпочиње расправљање о пријатељству. Цицерон, који је се служио и грчким делима, не расправља о пријатељству сасвим научно. О пријатељству он говори више као Римљанин и као државник, који гледа на прилике у самом животу, особито у државном животу.

Други људи у овом делу:

Публије Сулпиције Руф, био је прво присталица племића, али је као народни трибун 88. године био присталица Маријев и омразио се са својим ранијим друговима и пријатељима, тадашњим консулом Квинтом Помпејем Руфом и Луцијем Корнелијем Сулом. Када је доцније Сула ушао у Рим као победилац, Сулпиције је тада погинуо.

Кашон старији, умро је 149. године пре Христа у својој 85. години.

Луције Ацилије, савременик Цицеронов, помиње га Цицерон поред Секста Елија као издавача закона од XII таблица.

Децим Јуније Бруш, консул 138. године пре Христа.

Луције Емилије Паул, изгубио је у кратком времену два сина, једнога од 12 година, а другога од 14 година.

Кај Сулпиције Гал, војни трибун у рату с Персејем, македонским краљем, славан звездар и зналац грчке књижевности.

Маније Манилије, говорник и правник.

Кај Фабриције Луцин и *Маније Курије Денташ*, војсковође у рату с Пиром, и *Тиберије Корунканије*, пријатељ Манија Курија, одликовао се у рату с Етрурцима, а

сва три су били најпознатији примери правде, несебичности и родољубља.

Квинш Еније, родио је се 239. године пре Христа у Рудијама, славан *епски* и *драмски* песник. У својем главном епском делу *аналима* употребио је место старога сатурнскога стиха *хексамешар*.

Марко Пакувије, родио је се 219. године пре Христа, сестрић Енијев, поред Атија најзнаменитији римски трагичар. Мисли се на дело *Dulorestes* „роб Орест“

Сурије Касије (Вецелин) и *Сурије Мелије*, погинули су стога, што се на њих посумњало да хоће краљевску власт.

Пир, епирски краљ.

Ханибал, чувени картагински војсковођа, који је ратовао с Римљанима.

Квинш Елије Туберон, сестрић млађега Сципиона, био је противник Тиберија Граха као народни трибун 133. и Гаја Граха као претор 123. године пре Христа.

Кај Блосије, стојичар, храбрио је Тиберија Граха у намерама његовим. Када је се 132. године пре Христа за консула Публија Попилија Лената и Публија Рупилија одредио одбор ради испитивања присталица Тиберија Граха као кривица, Блосије побегне Аристонику, који је присвојио пергамско краљевство, што га је Римљанима оставио Атал. Када су Римљани победили Аристоника 129. г., Блосије се сам убије.

Квинш Емилије Пап и *Кај Фабриције Лусцин*, консули 282. и 278. године, ценсори 275. године пре Христа.

Кај Папирије Карбон, био је после смрти Тиберија Граха члан одбора за извршивање земаљских закона. Када је као народни трибун 131. године пре Христа тражио да се народу допусти да бира једнога истога трибуна колико хоће пута, Сципион му је се одупро. Протурио је тајно гласање у народној скупштини. Као консул 120. године

пре Христа постао је ватрен великаш. Када су и њега због Грахових покрета оптужили, он је се сам убио 119. год. пре Христа.

Кај Кашон (§ 39), унук Катона цензора, присталица Тиберија Граха.

Тиберије Грах (§ 41) присвојио је и власт својега друга у служби Марка Октавија и тако остао сам да управља као владалац.

Габинијев закон (§ 41), по којем је се тајно гласало гласачким таблицама за избор чиновника 139. године пре Христа и *Касијев закон*, по којем су се тајним гласањем бирале судије за народне судове.

Темисшокло, грчки војсковођа, којег су Грци прогнали стога, што су се бојали да сам не загосподари Грчком. Умро је (по Тукидиду) од неке болести у Магнесији.

Кориолан је по Ливију живео међу Волштанима, римским непријатељима, и доживео велику старост.

Епикуровци и *Кирењани* (§ 45 и § 46). Епикур из острва Сама (родио је се 342. године пре Христа), оснивач епикурске философске школе. Он је учио да има само једно добро и само једно зло. Добро је душевни мир, за којим треба тежити, а зло је бол, који треба избегавати. Врлина је доносилац душевнога мира. Највећи душевни мир осећа мудрац, пошто је он слободан од свакога спољашњег утицаја. — Стојичарима је било највише начело *живети природно* (*naturae convenienter vivere*). За разумна човека има само једно добро и само једно зло, а све друго није ни добро ни зло. Добро је врлина, а зло је неврлина: сва су добра једнака, сва су зла једнака. Како без знања нема врлине, то онај, који је с врлином мора бити и мудар. Тако је мудрац слика свакога савршенства и он је једини срећан, а немудар је слика свакога зла и несреће. — Киренску је школу основао Сократов ученик Аристип.

Стојичарима је се епикурска и киренска философија чинила себичном.

Бијанш из Пријене, у Јонији, један од седморице грчких мудраца.

Спурије Мумије, брат Луција Мумија Ахаика, који је разорио Коринт.

Квинш Фабије Максим, син Луција Емилија Паула Мацедоника, посинак Квинта Фабија Максима. Био је консул 145. године пре Христа.

Неоптолем (или Пир), син Ахилов, одгајио га је у острву Скиру дед по матери Ликомед. Одатле га је одвео под Троју Одисеј, пошто је се по пророштву Троја могла освојити само с помоћу Неоптолема.

Квинш Помпеј обећао је Сципиону да ће Лелија помагати при тражењу консулства 141. године пре Христа. Он није одржао реч и сам је постао консулом.

Квинш Цецилије Мешел Мацедоник, био је глава Сципионових противника.

Архита, Питагоровац, пријатељ Платонов, знаменит као философ, математичар и звездар.

Андарка „девојка из Андра“, комедија Публија Теренција.

Гнашон, име готована у Теренцијевој комедији Еунуху.

Луције Манцин и *Квинш Максим*, консули 145. године пре Христа.

Кај Лициније Крас, народни трибун 145. године пре Христа, хтео је да одузме свештеничким друштвима право да сама бирају чланове својега друштва. То је право бирања хтео да пренесе на народну скупштину.

Таида, личност у Теренцијевој комедији Еунуху.

Публије Корнелије Сципион Насика Коркул, зет старијега Африканскога, консул 162. и 155. године, отац Насике Серапиона, убиљца Тиберија Граха.

Тиберије Грах, отац Тиберија и Каја Граха, зет старијега Африканскога.

Публије Рутилије Руф, ученик стојичара Панетија и Публија Муција Сцеволе у правништву, правник, служио је као војни трибун под Сципионом под Нуманцијом у Шпанији.

Аул Вергиније, неки непознат правник.

Ово су одељци у овом делу:

I, 1—5 предговор и посвета Атику.

II, 6—16 говор о Сципиону и смрти његовој.

V—XXVII Лелијев говор о пријатељству и то: V, 17—VII, 24 о *вредности* пријатељства: § 17 одбијање *научнога* испитивања; § 18—21 пријатељство може бити само међу *добрим* људима; *угодношћу* од пријатељства; § 22 у *садашњошћу*, § 23 у *будућношћу*; § 23 пријатељство као *државно* начело, које *одржава* *породице* и *државе* у *слози* и § 24 пријатељство као *свешко* начело — као сила, која *сједињује* и *одржава* *свеш* и пријатељство, што га признаје општи људски осећај. — VII, 25—VIII, 26 Лелијеви зетови моле Лелија да настави говор о пријатељству — VIII, 26—IX, 32 о *суштини* пријатељства: § 26—29 *љубав* је *извор* пријатељству, а не корист; § 30—32 пријатељство не постаје због сиромаштине: корист није *узрок*, већ *последица* пријатељства; § 33—35 *опасности*, што прете трајању пријатељства. — XI, 36 — XXVI, 100 прописи о пријатељству и то: 1) XI, 36—XX, 75 правила о *пријатељству мудраца*: § 36—61 докле сме ићи *љубав* у пријатељству; § 62—66 каква *владања* треба да су пријатељи, што их треба бирати; § 67—68 треба ли више ценити *нове* него *старе* пријатеље; § 69—74 каква *узајмичност* треба да је између *неједнаких* пријатеља; § 75 превелика *љубав* може лако нарушити срећу пријатељу. 2) XXI—XXVI правила о *обичним пријатељствима*: § 76—78 *неотклонљиво раскидање* пријатељства због увреде и

неправде; § 88 правила о *избору* пријатеља, при чем треба да је опрезност у толико већа, у колико је вредност пријатељства већа; § 100 правила о пријатељском друговању.

XXVII свршетак говора и истицање и препоручивање *врлине* као основе пријатељству, које се без врлине не може ни замислити.

Превод је с латинскога издања од К. Ф. В. Милера (Тајбнер, Лајпциг 1909.)

У нас је ово дело превео Григор. Лазић 1836. год. (Београд), разуме се српским језиком својега времена, а у Хрвата А. Вебер (Загреб 1860.).

ЦИЦЕРОНОВ

ЛЕЛИЈЕ О ПРИЈАТЕЉСТВУ ТИТУ ПОМПОНИЈУ АТИКУ

1. Квинт Муције, свештеник, обично је много причао о Кају Лелију, тасту својем, с верним памћењем и примамљиво и није се устручавао да га у сваком говору назива мудрим. Мене је отац само тако био одвео Сцеволи, пошто сам навршио шеснаесту годину, да се, докле могу и докле се може, од старца никада не удаљујем. И тако сам ја многа његова мудра расправљања и многе кратке и згодне изреке памтио и тежио да постанем његовом мудрошћу паметнији. Пошто је он умро, отишао сам главару свештеничком Сцеволи, којег смем због ума и због правичности називати најизврснијим у нашој држави. Али о овом у друго време; сад се враћам на свештеника.

2. Као што се често многога чега сећам, тако се особито сећам да је код куће у полуокруглом седишту седећи, као што је имао обичај, када сам и ја био заједно и врло мало пријатеља, случајно долазио на разговор о оном, што је тада случајно многим било предмет говора. Та сећаш се заиста, Атиче, и у толико више, што си много другогао с Публијем Сулпицијем, колико је било или чуђење или жаљење људи, када се он као народни трибун због смртне мржње није слагао са Квинтом Помпејем, који је тада био консул, с којим је најусрдније и најљубавније живео. 3. И тако је тада Сцевола, када је случајно то

споменуо, изложио нама говор Лелијев о пријатељству, који је он говорио с њим и другим зетом, Кајем Фанијем, сином Марковим, мало дана после смрти Африканскога. Запамтио сам мисли тога расправљања и њих сам у овој књизи изложио по својој вољи; навео сам их да богме као да сами говоре, да се не умеће чешће „велим“ и „вели“ и да се види као да сами говоре.

4. Та када си често на ме наваљивао, да о пријатељству пишем нешто, мени је се чинило да је то вредно не само да сви знају, него да је вредно и нашега пријатељства. Стога сам учинио врло радо да користим многим на твоју молбу. Али као што сам у Катону Старијем, којег сам писао за тебе о старости, Катона навео као старца да расправља, пошто ми се ни једна личност није чинила прикладнија, која би говорила о том доба, него личност онога, који је и врло дуго старац био и у самој се старости мимо остале истакао, тако је се, када сам чуо од оцева да је највредније спомена било пријатељство Каја Лелија и Публија Сципиона, мени чинила прикладна Лелијева личност, која би о пријатељству говорила оно исто, што је он расправљао и чега је се Сцевола сећао. Ова глук врста говора, која стоји до угледа људи старога доба, и то славних, има, види се, више не знам како озбиљности; стога се ја сам, читајући своја дела, тако осећам као када, да мислим да Катон, а не ја, говори.

5. Али што сам тада старцу као старац о старости, тако сам у овој књизи пријатељу као највећи пријатељ писао о пријатељству. Тада је Катон говорио, од којег није био нико готово старији у то време, нико паметнији; сада ће Лелије и то мудри (јер су га тако држали) и славом пријатељства изврсни о пријатељству говорити. Хтео бих да од мене душу за часак одвратиш и да мислиш да Лелије говори сам. Кај Фаније и Квинт Муције долазе тасту после смрти Африканскога; ови отпочињу говор, а одговара

Лелије, којег је цела расправа о пријатељству, а ову читајући себе ћеш сам познати.

II. 6. Фаније. Тако је, Лелије; јер није нико био бољи од Африканскога ни славнији. Али треба да мислиш да су очи свих у тебе једнога упрте; тебе мудрим и називају и и држе. Приписивало је се ово недавно Марку Катону, Луција Ацилија, као што знамо, код оцева наших називали су мудрим, али и један и други на неки други начин, Ацилије, што је се мислило да је учен у грађанском праву, Катон, што је био вичан многим чему; ишле су од руке до руке и у сенату и на тргу његове многе и паметне наредбе и постојане расправе и оштроумни одговори; стога је већ у старости имао као надимак мудри. **7.** Мисле да си ти пак на други неки начин не само због природе и нарави, него и због научне жеље и учености мудар, и не као што прост народ има обичај, већ као што учени имају обичај називати мудрим, за каква у осталој Грчкој (јер који се седморицом мудраца називају, њих они, који то тачније траже, у број мудраца не убрајају) ниједнога нисмо чули, а чули смо за једнога у Атини, и то да га је и Аполоново пророштво за најмудријег прогласило; мисле да је у тебе ова мудрост, да ти мислиш да су сва твоја добра у теби и да све људске догађаје држиш за ниже од врлине. Стога ме питају, мислим и овога нашега Сцеволу, на који ли начин смрт Африканскога подносиш, и у толико више, што последњег петог дана месечнога, када смо у врт Децима Брута, свештеника, ради вежбања, по обичају, дошли, ти ниси био ту, који си иначе најмарљивије увек обично тога дана долазио и ту дужност вршио.

8. Сцевола. Питају додуше, Кају Лелије, многи, као што је Фаније рекао, али ја то одговарам, што сам опазио да ти бол, који си осетио због смрти не само највећег човека, него и највећег пријатеља, ниси могао подносити

умерено не потресајући се и да није било то особина твоје човечности (не потресати се); што пак ниси био петог месечнога дана у друштву нашем, одговарам да је болест била узрок, а не жалост.

Лелије. Право ти пак, Сцевола, и истинито говориш; та нити је требало да се од те дужности, коју сам увек вршио, кад сам здрав, одвраћам због неприлике своје нити мислим да се због икоје прилике ово постојану човеку може догађати, да буде икаква прекидања посла. **9.** Ти пак, Фаније, што кажеш да се мени придаје толико, колико ја нити признајем нити тражим, чиниш пријатељски; али, као што ми се чини, не судиш право о Катону; јер или није нико, што пак више мислим, или, ако је ико, он је био мудар. Како је, да друго не спомињем, смрт синову поднео! Запамтио сам Паула, видео сам Гала, али ови су поднели због дечака, а Катон због потпуна и поуздана човека. **10.** Стога се чувај да према Катону не дајеш првенство ни оном самом, којег је Аполон, као што кажеш, за најмудријег прогласио; та овога се дела, онога речи хвале. О мени пак тако сматрајте, да већ с обојицом говорим:

III. Кад бих ја одрицао да се чежњом за Сципионом потресам, видели би мудри како то право радим; али заиста бих лагао. Та потресам се, лишен таква пријатеља, какав, као што мислим, нико никада неће бити, какав, као што могу тврдити, нико заиста није био; али не треба ми лек, себе сам тешим и највише оном утехом, што сам без онога погрешнога мишљења, с којег се због смрти пријатеља врло многи обично узнемирују. Ништа се зло није догодило Сципиону, мислим, мени је се догодило, ако је се што догодило; због својих се пак неприлика веома узнемиривати знак је волети не пријатеља, већ себе сама. **11.** Ко може одрицати да је он прошао преславно? Ако заиста бесмртност, што он никако није мислио, није хтео желети, шта није постигао, што је човеку слободно желети? који је највећу наду грађана,

коју су о њему као дечаку већ имали, одмах као младић невероватном храброшћу превазишао, који консулство није затражио никада, постао је консул два пута, први пут пре законскога времена, други пут за себе у своје време, за државу готово доцкан, који је уништењем двају градова, највећих непријатеља овој држави, не само садашње, него и будуће ратове уништио. Шта да говорим о нарави врло благој, о љубави према матери, издашности према сестрама, доброты према својим, правди према свим? познато вам је. Како је пак грађанству драг био, показало је се погребном жалошћу. Шта би дакле овом могао помоћи додаток од мало година? Та старост и ако није тешка, као што се сећам да је Катон годину пре, него што је умро, са мном и са Сципионом расправљао, ипак уништава ону живост, у којој је и тада био Сципион. **12.** Због тога је додуше живот такав био или срећа или слава, да ништа није могло уз то доћи, а осећај умирања уништила је брзина (умирања); а о овој врсти смрти тешко је говорити, шта људи сумњају, видите; ово је заиста ипак слободно говорити да је Публију Сципиону од многих дана, које је у животу најславније и најрадосније видео, онај дан најславнији био, када су га после распуштања сената кући отпратили пред вече сенатори, римски народ и савезници Латини дан пре, него што је умро, да се чини да је из тако високога ступња угледа дошао небесним боговима пре него подземним.

IV. 13. Ни с оним се заиста не слажем, који су ова учења недавно почели расправљати да с телима заједно душе пропадају и да се све смрћу уништава; више мени вреди углед старих, или наших старих, који су мртвим тако верска права приписивали, што не би чинили заиста, да мисле да се ништа њих не тиче, или оних, који су у овој земљи живели и велику Грчку, која је се сада додуше уништила, а тада цветала, установама и наукама својим прссветили, или онога, којег је Аполоново пророштво за нај-

мудријега прогласило, којем се није чинило час ово, час оно, као врло многим, већ исто увек, да су људске душе божанске и да им је, кад из тела изиђу, повратак на небо отворен и да је сваком најбољем и најправичнијем најлакши.

14. А ово је се исто чинило Сципиону, који је додуше, као да прориче, врло мало дана пре смрти, када је и Фил и Манилије био ту и других више, и када си и ти, Сцевола, са мном дошао, три дана расправљао о држави; и ове расправе био је крај готово о бесмртности душа, што је, говорио је он, у спавању у слици од Африканскога чуо. Ако је то тако, да свакога најбољег човека душа при смрти најлакше излеће као из затвора и окова телесних, коме мислимо да је пут боговима био лакши него Сципиону? Стога туговати због ове његове судбине бојим се да не буде знак више завидљивца него пријатеља. А ако је пак оно (учење) истинитије да је иста пропаст душа и тела и да никаква свест не остаје, додуше ништа добро нема у смрти, али заиста нема ништа ни зло; па и ако с губитком свести настаје исто, као да се у опште није родио, ипак што је се родио и ми се радујемо и ова ће се држава, док узбуди, радовати.

15. Стога је он додуше, као што сам напред рекао, прошао најбоље, ја незгодније, и било је правије да ја, пошто сам пре ушао у живот, тако пре и умрем. Али ипак у сећању о нашем пријатељству тако уживам, да ми се чини да сам срећно живео, што сам са Сципионом живео, с којим сам делио бригу о држави и посебништву, с којим ми је била заједничка и кућа и ратовање и, то у чем је сва језгра пријатељства, највеће слагање у намерама, жељама и мислима. Стога не уживам толико у том гласу, особито неистинитом, о мудрости, који је сад Фаније споменуо, колико уживам, што се надам да ће спомен нашега пријатељства бити вечан и то ми је у толико више на срцу, што се од свих векова тек три или четири пара

пријатеља спомињу; стога с надом мислим да ће Сципионово и Лелијево пријатељство бити потомству познато.

16. Фаније. Та на ствар, Лелије, потребно је. Али пошто си пријатељство споменуо и пошто смо докони, учинићеш ми веома по вољи, надам се исто тако Сцеволи, ако, како о осталом, када се питаш, тако о пријатељству будеш расправљао шта мислиш, каквим држиш, која правила дајеш.

Сцевола. Мени ће заиста бити мило; и то када сам покушавао да то управо с тобом расправљам, Фаније је претекао. Стога ћеш обојици нас веома по вољи учинити.

V. 17. Лелије. Ја се заиста не бих премишљао, да се у се сам уздам; заиста је и предмет изврстан и ми смо, као што је рекао Фаније, докони. Али ко сам ја? или која је у мене моћ? учених је то обичај, и то Грка, да им се ставља предмет, о којем како хоћеш с места расправљају; велики је посао и треба не мала извежбаност. Стога оно, што се о пријатељству може расправљати, од оних, мислим, тражите, који су у том стручњаци; ја вас могу само опомињати да пријатељству према свем, што је људско, дајете првенство; ништа није заиста тако природи прикладно, тако погодно за срећу или несрећу. **18.** Али ово прво мислим да пријатељства не може бити осим међу добрим људима; али ја не терам мак на конач, као они, који ово тачније расправљају, може бити с правом, али за општу корист мало; кажу заиста да нико није добар човек осим мудрац. Нека је заиста тако; али они разумеју ту мудрост, коју до сада ни један човек није постигао, а ја треба да се обзирем на оно, што је у обичају и општем животу, а не на оно, што се замишља или жели. Никад ја нећу рећи да су Кај Фабриције, Маније Курије и Тиберије Корунканије, које су за мудре наши стари држали, по мерилу тих били мудри. Стога нека себи задрже и мрско и неразумљиво име мудрост, а нека допусте да су били добри људи.

Ни то неће учинити, тврдиће да се то не може допустити осим мудрацу. **19.** Расправљајмо, као што кажу, по својој простој памети. Који се тако владају и тако живе, да се њихова верност, честитост, праведност и племенитост признаје и да нема у њих никакве жеље распуштености и смелости и да су великога постојанства, као што су они били, које сам сада споменуо, ове добрим људима, као што су се за то држали, мислимо да тако и треба називати стога, што се поведе, колико људи могу, за природом као најбољим вођем доброга живљења. Та тако ми се чини да провидим да смо се зато родили да између свих људи буде друштво неко, али веће, да свако што ближе приђе нама. Стога су грађани пречи него туђинци, сродници него несродници; с овим је заиста пријатељство сама природа створила; али оно нема довољно постојанства. Заиста је стога боље пријатељство од сродства, што се због сродства вољење може уништавати, а због пријатељства не може; уништавањем вољења да богме уништава се реч пријатељство, а реч сродство остаје. **20.** Колики је пак значај пријатељства из овога се може највише видети, што је се од бескрајнога друштва рода људскога, које је склопила сама природа, тако однос сузио и ограничио да се сва љубав везује или између двојице или између мало њих. **VI.** Та пријатељство није ништа друго осим слагање, здружено с љубављу и вољом свега онога, што је божанско и људско; од њега заиста, с изузетком мудрости, може бити ништа боље човеку бесмртни богови нису дали. Једни дају првенство богатству, једни добром здрављу, једни моћи, други частима, многи и насладама. Ово је крајње додуше животињско, оно напред пропадљиво и непоуздано, које не стоји толико до наших намера, колико до следе судбине. Који пак врлину за највеће добро држе, они изврсно раде, али ова сама врлина пријатељство и рађа и одржава и без врлине пријатељства не може бити ни на

који начин. **21.** Та објашњавајмо врлину по обичају живота и говора нашега и не меримо је, као неки учени људи, по сјају речи и за добре људе држимо оне, који се држе, Пауле, Катоне, Гале, Сципионе и Филе; овим је општи живот задовољан; оставимо се пак оних, који се у опште нигде не налазе. **22.** Дакле међу таквим људима пријатељство је од толиких користи, колике једва могу рећи. Пре свега како може бити живот „живош“, као што каже Еније, који у пријатељској узајмичној доброту не налази мира? Шта је слађе него имати, с којим о свем смеш тако говорити као са собом? Какво би било тако велико уживање у срећи, да немаш, који се њој тако као ти сам радује? несрећу пак подносити тешко би било без таква, који би је и теже него ти подносио. Затим остало, што се жели, корисно је поједино за поједине готово прилике, богаство да живиш, утицај, да се поштујеш, части, да се хвалиш, забаве, да се веселиш, здравље, да без бола будеш и телесне послове радиш; пријатељство има врло многе прилике; куда год се окренеш, ту је, ни с којег се места не истискује, никада није у невреме, никада није досадно; и тако се ни водом, ни ватром, као што кажу, у више прилика не служимо него пријатељством. И ја сада не говорим о обичном или средњем пријатељству, које ипак и годи и користи, већ о правом и савршеном, какво је било пријатељство оних, који се у малом броју спомињу. Та пријатељство и срећу чини сјајнијом и несрећу, делећи је и имајући је заједнички, лакшом.

VII. 23. Кад већ врло многе и врло велике угодности пријатељство има, онда је она угодност заиста боља од свих, што пријатељство добром надом светли у напредак и не допушта да духови слабе или падају. Заиста правога пријатеља који гледа, као слику неку своју гледа. Стога и кад нису ту, ту су и сиромашни богати су и слаби јаки су и, што је теже рећи, мртви живе; то-

лико их поштовање, сећање и чежња прати. Стога се чини да је оних срећна смрт, а ових живот похвалан. Ако пак будеш изузео из природе свезу пријатељства, нити ће кућа икоја нити град моћи опстати, ни само обрађиване земље неће остати. Ако се то мање разуме колики је значај пријатељства и слоге, из раздора и неслога може се разумети. Та која је кућа тако постојана, која тако јака држава, која се мржњом и раздорима из основа не може оборити? По овом се може судити колико је добра у пријатељству.

24. Причају да је додуше неки учени Агригенћанин у грчким песмама учио да оно, што је у природи и целом свету постојано и што се креће, пријатељство скупљаз, а неслога разасипа. И ово додуше сви људи и разумеју и у истини признају. Стога, ако је се када која услуга пријатељска појавила или у долажењу у опасности или у дељењу опасности, ко је, који то највећим хвалама не узноси? Какви усклици допадања у целом позоришту недавно при новом позоришном делу госта и пријатеља мојега Марка Пакуваја! када је Пилад, пошто краљ није знао који је од њих двојице Орест, говорио да је он Орест да би се место њега убио и када је пак Орест, тако као што је заиста било, једнако тврдио да је он Орест. Стојећи пљескали су при измишљеном догађају; шта мислимо да би при истинитом догађају чинили? Нехотице је одавала сама природа своју силу, пошто људи за прави рад у другога држе то, што сами не могу радити.

Чини ми се да сам доведе могао казати шта мислим о пријатељству; ако што има осим тога (мислим пак да има много), питајте оне, ако се свиди, који то расправљају.

25. Фаније. Ми ћемо пак тебе пре питати; међутим и оне сам често питао и заиста врло радо слушао; али је други неки начин говора твојега.

Сцевола. Тада би ти још пре то рекао, Фаније, да си ономадне био у врту Сципионову, када је се о држави

расправљало. Какав је тада бранилац правде био од разложита Филова говора!

Фаније. Лако је то додуше било, правду најправеднијем човеку бранити.

Сцевола. Шта? Зар није лако бранити пријатељство оном, који је због пријатељства, очувана највећом верношћу, постојанством и правдом, највећу славу добио?

VIII. 26. *Лелије.* Ово је заиста силом нагонити. Та шта је стало до тога, на који ме начин нагоните? нагоните доиста. Заиста жељама зетова, особито у доброј пралици, противити се не само тешко је, него није ни правично.

Дакле мени, који најчешће мислим о пријатељству, обично се чини да највише то треба посматрати да ли је се због слабости и оскудице желело пријатељство, да чињењем и примањем добротина шта је ко мање сам собом подобан, то прима од другог и опет враћа, или је ово додуше особина пријатељства, а узрок други претежнији и племенитији и који је пре од саме природе постао. Заиста је љубав, по којој је се назвао пријатељство, први узрок склапању пријатељства. Та користи истина и они уживају често, који се с претворним пријатељством поштују и пазе због прилике, у пријатељству пак ништа није лажно, ништа претворно, већ што год има, то је истинито и добровољно. **27.** Стога ми се чини да је пријатељство постало пре од природе него од оскудице, пре због пристајања душе с неким осећањем вољења него због мисли колико ће то користи имати. А ово додуше какво је, може се видети и на неким животињама, које своју младунчад тако воле до некога времена и које младунчад тако воле, да се лако појављује њихово осећање. А ово је у човека много очигледније, прво због оне љубави између деце и родитеља, која се не може уништити осим гнусним злочинством; затим када је се слично осе-

ћање љубави појавило, ако смо нашли некога, са чијим се владањем и природом слажемо стога, што нам се чини да у њему прозиремо као неку светлост поштења и врлине.

28. Ништа заиста од врлине није љупкије, ништа, што више мами вољењу, да богме пошто због врлине и поштења некако волимо и оне, које никада нисмо видели. Ко је тај, који с неком пријатељском љубављу не спомиње Каја Фабриција и Манија Курија, које никада није видео? Ко је пак тај, који Тарквинија Суперба, који Спурија Касија и Спурија Мелија није мрзио? Са два се вођа била пресудна битка о власт у Италији, с Пиром и Ханибалом; једном због поштења његова нисмо одвише противници, другога због немилости увек ће ова држава мрзити.

IX. 29. Ако је дакле толика моћ поштења, да га волимо и у оних, које никада нисмо видели, или, што је још значајније, и у непријатеља, шта је чудновато, ако се душе људске покрећу, када се види да прозиру врлину и доброту оних, с којим се могу здружити? Међутим се љубав потврђује и примањем добродетелности и прозирањем чежње и друговањем, а када ово приступи оном првом покрету душе и љубави, онда букне нека дивна величина оданости. Ако који мисле да она постаје од слабости, да би имала кога, којим би постизала, што сваки жели, они да богме прећуткују низак и врло мало племенит, тако да речем, постанак пријатељства, о којем тврде да је постало због оскудице и потребе. А да је ово тако, онда што би ко мање имао по својем мишљењу, то би за пријатељство био прикладнији; али ово је сасвим друкчије.

30. Заиста што се ко више узда у се, и што је се ко више врлином и мудрошћу тако наоружао, да му нико не треба и да мисли да је све његово имање у њему самом, то се више одликује у тражењу и неговању пријатељстава. Па шта? Африкански сиромашан мном? Никако бога ми! а ни ја њим; али ја сам због некога дивљења његовој вр-

лини њега запазио, он је опет због некога мишљења може, бити, које је имао о мојем владању, запазио мене; друговање је још увећало пријатељство. Али и ако су многе и велике користи затим дошле, ипак нису због наде о њима дошли узроци волења. **31.** Па као што смо добротворни и издашни, не да тражимо захвалност (јер ни добротворство не дајемо на добит, већ од природе нагињемо издашности), тако, мислимо, треба тражити пријатељство, потакнути не надом о награди, већ што је сва његова корист у љубави. **32.** С овим се не слажу сасвим они, који као марва у свем гледају на уживање, и није чудо; та ништа узвишено, ништа сјајно и божанствено не могу гледати они, који су све своје мисли хитнули у то, што је тако ниско и тако презриво. Стога се оставимо ових у овом а сами мислимо да се од природе рађа осећање волења и љубав оданости показивањем поштења. А они, који су га пожелели, приближују се и придружују се, да и у друговању и владању онога, којег су почели волети, уживају и да буду једнаки у љубави и више накани за чињење него за тражење услуга и да ово између њих буде часно надметање. Тако ће се и највеће користи од пријатељства добити, и његов постанак од природе биће узвишенији и истинитији него постанак од слабости. Та да корист склапа пријатељство, она би с променом и уништавала; али пошто се природа не може мењати, стога су права пријатељства вечна. Постанак пријатељства додуше видите, ако што на ово може бити нећете да рекнете.

Фаније. Ти пак настави, Лелије; јер место овога који је млађи, одговарам с потпуним правом.

33. *Сцевола.* Право ти додуше кажеш. Стога слушајмо.

Х. Чујте пак, врло добри људи, оно, што смо врло често ја и Сципион о пријатељству расправљали. Међутим он је говорио да додуше ништа није теже, него да пријатељство до последњег дана живота остане. Јер је го-

ворио да се догађа често или да исто не користи једном и другом или да о држави не мисле један и други исто; говорио је да се и ћуди у људи често мењају, час због среће, час због несреће, чак због старости. И за пример тога узимао је слику ране младости, што највећа дечачка љубав често престаје заједно с навршеном шеснаестом годином; **34.** а. ако пак устраје до младога доба, она се ипак уништава каткада борбом или због женидбе или због неке користи стога, што исто не може да добије и један и други. А ако који буду даље у пријатељству отишли, оно се опет често руши, ако се буду борили о част; та нема ниједне веће куге за пријатељство од жеље за новцем у врло многих, од борбе за част и славу у свих добрих људи; стога је често највеће непријатељство постало између највећих пријатеља. **35.** И велики раздори и то по највише основани настају, када се што од пријатеља, што није право, тражи, да буду или слуге жеље или помагачи у неправди; а који ово одбијају, и ако то часно чине, ипак се од оних, којим неће да чине по вољи, окривљују, што се одричу права пријатељства. Они пак, који се усуђују тражити ма што од пријатеља, самим тражењем признају да ће све ради пријатеља чинити. Због њихове тужбе уништавају се не само стара пријатељства, него и свагдашња мржња настаје. Ови тако многи, рекао бих, удеси прете пријатељствима, да је говорио да му се чини да умаћи свим удесима припада не само мудрости, него и срећи.

XI. 36. Стога то прво видимо, ако је по вољи, докле љубав у пријатељству треба да иде. Зар је требало, ако је Кориолан имао пријатеље, да они с отачанством ратују с Кориоланом? Зар је требало да пријатељи Вецелина, који је желео краљевство, зар је требало да Мелија помажу? **37.** Видели смо да су додуше Тиберија Граха, који је постресао државу, оставили Квинт Туберон и врл-

њаци пријатељи. Али када је Кај Блосије Кумљанин, гост ваше породице, Сцевола, к мени дошао, што сам обично био у савету с консулима Ленатом и Рупилијем, да моли, овај је узрок, да бих му опростио, износио, што је толико Тиберија Граха ценио, да је мислио да треба да чини што год он хоће. Тада сам ја рекао: „Да ли би ти ово мислио и да хоће да ти палиш Капитолије?“ „Никада“, рекао је „он то додуше не би хтео; али да је хтео, послушао бих“. Видите, како је безбожан говор! И заиста је тако учинио и још више, него што је рекао; та није се он покорио неразборитости Тиберија Граха, већ је њом владао, и није се показао пратиоцем његове бесноће, већ вођем. Стога је при такву безумљу, застрашен новим испитивањем, побегао у Азију, отишао непријатељима и претрпео тешке и праведне казне због државе. Узалудно је дакле правдање погрешке, када би се пријатеља ради погрешило јер тешко је, пошто је посредница пријатељства била мисао о врлини, да пријатељство остане, ако си се отпадио од врлине.

38. А када бисмо држали да је право или допуштати пријатељима, што год хоће, или добивати од њих што год хоћемо, то, када бисмо додуше били савршене мудрости, не би било ништа погрешно; али ми говоримо о оним пријатељима, који су нам пред очима, о оним, које смо видели или о којим смо чули, а које познаје општи живот. Стоји нам узимати примере из броја ових пријатеља, и то додуше највише оних, који су најближе мудрости.

39. Тако знамо да је Пап Емилије био пријатељ Лусцину (тако смо од оцева чули), да су били двапут заједно консули, у цензорству другови; затим је се причало да су и с њима и између себе били најздруженији пријатељством Маније Курије и Тиберије Корунканије. Дакле ни сумњати не можемо да је ико од ових од пријатеља што тражио, што је против верности, против заклетве и против

државе. Шта вреди говорити при таквим људима, јер да је ико тражио, додуше не би ово добио? како су они били сасвим чисти људи, подједнако би пак био грех такво што и чинити мољен и молити. А уз Тиберија Граха пристајали су пак Кај Карбон и Кај Катон, а најмање је додуше тада пристајао брат Кај, који је сада ипак најжешћи.

XII. 40. Нека се дакле у пријатељству признаје овај закон да не молимо за оно, што је срамно и да мољени не чинимо то. Та срамн је изговор и никако га не треба примати како при осталим погрешкама тако и када би ко признао да је против државе радио ради пријатеља. У таквој смо прилици доиста, Фаније и Сцевола, да треба далеко у напредак да видимо будуће државне прилике. Скренуо је већ прилично с пута и коловоза старински обичај. **41.** Тиберије Грах огледао је да узме управу, или боље рећи владао је заиста неколико месеца. Зар је што слично римски народ био чуо или видео?

Шта су пријатељи и сродници, који су се овога и после смрти држали, према Сципиону урадили, без суза не могу говорити. Додуше смо Карбона, како смо год могли, због скорашње казне Тиберија Граха поднели; од трибунства пак Тиберија Граха шта изгледам, не мили ми се прорицати. Та узима мах из дана у дан покрет, који лако пада у пропаст, када је једанпут стао падати. Видите колика је већ пре била пропаст због гласачких таблица, прво због Габинијева закона, а после две године због Касијева. Чини ми се да већ видим народ одвојен од сената и да се по одлуци множине раде најглавнији послови. Та више ће их научити како се ово ради, него како се ово зауставља. **42.** На што ово? Заиста без другова нико такво што не огледа. Треба дакле учити добре људе да, ако су се у таква пријатељства не знајући неким случајем заплели, не мисле да су се тако везали, да се од пријатеља који у неком великом државном послу греше не раста,

вљају; неваљалим пак треба одредити казну, и то не мању оним, који узиду за другим, него оним, који сами буду били вођи у безбожности. Ко је славнији био у Грчкој од Тимистокла, ко моћнији? који, пошто је као врховни заповедник у персијском рату ослободио Грчку ропствз и пошто су га због зависти изгнали, није поднео неправду незахвална отачанства, коју је требало да подноси, и учинио је исто, што је пре двадесет година код нас учинио Кориолан. Овим се није нико нашао за помагача против отачанства; стога је се и један и други убио. 43. Зато такву слогу неваљалих људи не само не треба бранити правдањем пријатељством, него је пре треба сваком казном казнити, да нико не мисли да је допуштено пристајати за пријатељем и када војшти на отачанство. Ово ће додуше, како је то стало напредовати, може бити некад бити. Мени пак није мање на срцу каква ће држава бити после моје смрти, него каква је данас.

XIII. 44 Овај дакле први закон пријатељства нека се признаје да од пријатеља тражимо оно, што је часно, да ради пријатеља чинимо оно, што је часно и да не чекамо да се молимо; жеља нека је увек ту, а оклевање нека је далеко; усуђујмо се слободно давати савет. Највише у пријатељству пријатеља, који добру саветују, нека вреди углед и нека се он и употребљава за опомињање не само отворено него и оштро, ако прилика устражи, и нека му се тада човек покорава. 45. Додуше су се неким, које су, чујем, за мудре држали у Грчкој, свиделе, мислим, чудновате неке мисли (али нема ништа, што они не испитују с досетљивошћу): неким да се треба клонити премногих пријатељстава, да не буде потребно да се један узнемирује за више њих; и сувише је сваком својих послова, упуштати се у туђе одвише је досадно; најугодније је имати што попуштеније узде пријатељства, које или притежеш, када хоћеш, или попушташ; та главно је за срећно жи-

вљење безбрижност, у којој не може уживати душа, ако се брине као један за више њих. 46. Кажу да други пак говоре још много нечовечије (којега сам се места мало пре дотакао) да ради заштите и помоћи, а не ради љубави и поштовања треба тражити пријатељства; стога, што ко мање јачине и мање снаге има, то више тежи за пријатељствима; отуда настаје да слабе жене траже заштиту од пријатељства више него људи и сиромашни него богати и несрећни него они, који се држе за срећне. 47. Да изврсне мудрости! Та види се да сунце из света уклањају, који пријатељство из живота уклањају, од којег од бесмртних богова немамо ништа боље, ништа пријатније. Па која је то безбрижност? По спољашњости додуше угодна, али је у истини у многим приликама треба одбацити. Заиста није природно ниједнога се поштена посла или рада, да не би био брижан, или не лаћати или, пошто си га се латио остављати га се. Али ако избегавамо бригу, треба избјегавати врлину, која мора с неком бригом да презире и мрзи оно, што јој је противно, као доброта неваљалство, умереност распуштеност, храброст страшљивост; стога можеш видети да због неправедних дела највише осећају бол праведни, због нератоборних храбри, због срамних поштени. Ово је дакле особина складна духа, и радovati се добрим делима и осећати бол због противних. 48. Стога ако мудраца сналази бол, који заиста сналази, ако не мислимо да се се из његове душе искоренила човечност, који је узрок зашто пријатељство сасвим уклањамо из живота да какве тегобе због њега не узимамо на се? Та каква је разлика после уклањања душевнога покрета, не кажем између стоке и човека, већ између човека и пања или стене или ма чега такога? Па ни оне не треба слушати, који тврде да је врлина неосетљива и рекао бих немилостива; та она је не само у многим приликама него и у пријатељству осетљива и кротка да се и због среће пријатељеве срца,

рекао бих, шире и због неприлика стежу. Стога та брига коју за пријатеља често треба узети на се, не вреди толико, да из живота уклања пријатељство, не више него брига да се врлине стога, што доносе теке бриге и досаду, одбацују.

XIV. Како пак спаја пријатељство, као што сам пре рекао, појава некога знака врлине, с којом се сличан дух здружује: и спаја, то се, када се то догоди, љубав мора појавити. **49.** Та шта је тако бесмислено као радовати се многим чему мртвом, као части, као слави, као згради, као оделу и накиту телесном, а створењу, обдарену врлином, такву, које може волети или, да тако кажем, враћати љубав за љубав сасвим се не радовати? Ништа није заиста пријатније од враћања љубави, ништа од узајамности жеља и услуга. **50.** Шта, ако и то додамо, што се с правом додати може, да нема ништа, што себи ништа тако примамљује и привлачи као сличност пријатељству? допустиће се заиста да је истина да добре добри воле и присвајају себи као сродном природом спојене. Та ништа није жељније своје прилике нити грабљивије него природа. Стога нека се ово, Фаније и Сцевола, зна, као што мислим да је добрим међу добрим рекао бих потребна добра жеља, која је од природе одређен извор пријатељству. Али се исто тако доброта тиче и мноштва. Заиста врлина није нечовечна нити неуслужна нити поносита, пошто и све народе обично чува и о њима се најбоље брине; а ово заиста не би чинила, да се противи општој љубави. **51.** А и мени се додуше чини да они, који ради користи склапају пријатељства, уништавају најљупкију свезу пријатељства. Корист, стечена с помоћу пријатеља, заиста не весели тако као сама пријатељева љубав, и тада тек постаје пријатно оно, што је од пријатеља дошло, ако је с љубављу дошло; и не само да се не гаје пријатељства због потребе, већ су шта више они, који због моћи и богатства и највише због врлине, у које је највише

заштите, никако другога не требају, најиздашнији и нај-добротворнији. Али може бити и не треба никад ништа у опште пријатељима да недостаје. Па у чем би се наша љубав развила, да никад савет, да никад рад наш ни у миру ни у рату Сципиону није требао? Није дакле за коришћу дошло пријатељство, већ корист за пријатељством.

XV. 52. Неће дакле требати слушати људе, који се топе у наслади, ако када узрасправљају о пријатељству, које нису ни доживљајем ни расуђивањем познали. Па ко је тако ми божје и људске вере! који хоће да не воли никога и да га нико не воли, а да обилује свим богаством и живи у сваком изобиљу? Та ово је да како живот насилниџа, у којем никакве верности, никакве љубави, никаква уздања у постојану добру жељу не може бити, у којем је све увек сумњиво и немирно, у којем нема никакве прилике за пријатељство. **53.** Па ко може волети или онога, којег се боји или онога, који се по његову мишљењу њега боји? Поштују се ипак с претварањем само за време. А ако случајно, као што бива понајвише, падну, тада се види како су били сиромашни пријатељима. Приповедају да је ово Тарквиније у изгнанству рекао да је тада тек видео које је верне пријатеље имао, које неверне, када већ ни једним ни другим није могао враћати услуге. **54.** Међутим чудим се, ако је при познатој охолости и осорљивости икога за пријатеља могао имати. И као што владање овога, о којем сам рекао, није могло стећи праве пријатеље, тако моћ многих врло силних спречава верна пријатељства. Та сама Судбина је не само слепа, него и оне понајвише чини слепим, које је обгрлила; стога се између готово охолошћу и јо-гунством, и ништа не може бити несносније од непаметна срећна човека. И ово се додуше видети може да се они, који су пре били угодљиве нарави, због војничке и грађанске власти и због среће мењају [да они презиру стара пријатељства, а нагињу новим]. **55.** Шта је пак луђе него,

пошто су богатством, имањем и изобиљем врло моћни, остало набављати, што се набавља за новац, коње, слуге, изврсно одело, скупocene судове, а не тећи пријатеље, најбоље и најлепше, да тако речем, покућство живота? Заиста када остало теку, не знају коме теку нити ради кога раде (та што год је њихово, онога је, који је јачи), а имовина пријатељства остаје сваком његовом постојаном и поузданом имовином; али, и ако то остаје, што је као дар Судбине, ипак живот неулепшан и без пријатеља не би могао бити пријатан. Али ово доведе.

XVI. 56. Треба пак одредити које су у пријатељству границе и тако рећи међе вољења. А о овим видим да се спомињу три мишљења, од којих ни једно не одобравам, једно, да на исти начин према пријатељу дишемо, на који према себи самим, друго, да се наша љубав према пријатељима подједнако подудара са њиховом љубављу према нама, треће, да колико сваки себе сам цени, толико се цени од пријатеља. **57.** Ни уз једно од ова три мишљења никако не пристајем. Та ни оно прво није истинито, да, како према себи сваки дише, тако према пријатељу дише. Па како много што, што себе ради никад не бисмо чинили, чинимо ради пријатеља! молити онога, који то не заслужује, преклињати, опорије се на кога осецати и нападати жешће, што у нашим пословима није врло поштено, у пословима пријатеља постаје најпоштеније; и многе су прилике, у којим од својих користи добри људи много откидају и допуштају да се откида, да у том пријатељи пре него они сами уживају. **58.** Друго је мишљење, које ограничава пријатељство једнаким услугама и вољама. Ово је заиста сводити пријатељство на врло мало и ситно рачунање, да буде једнак рачун прималаца и давалаца. Чини ми се да је богатије и обилатије право пријатељство и да оно не пази тачно да не враћа више, него што је примило; та не треба се бојати да што не испадне, или да што на земљу

не падне, или да се што због пријатељства не нагомила више, него што је право. **59.** Најгора је пак она трећа међа, да колико сваки сам себе цени, толико се цени од пријатеља. Та често је у неких или дух понизнији или нада о увећавању среће слабија. Није дакле дужност пријатељева бити такав према оном, какав је онај према себи, већ је пре дужност трудити се и радити да пријатељев оборени дух подиже и да склања на наду и боље мишљење. Другу дакле међу правога пријатељства треба одредити, ако прво будем рекао шта је обично највише корисно Сципион. Говорио је да се није могла наћи ни једна реч, која је већи непријатељ пријатељству, него реч онога који је рекао да треба тако волети, као да ће се некад мрзити; и не може, говорио је он, да се склони на то да верује да је ово, како се мисли, рекао Бијант, који је се држао за једнога мудраца од седам мудраца; говорио је да је то мисао некога нечистога човека или онога, који тежи за славом или онога, који у свем гледа само своју моћ. Па на који ли ће начин ико моћи бити пријатељ оном, којем, мислиће, може бити непријатељ? шта више биће потребно жудети и желети да што чешће греши пријатељ, па да што више да себи прилика за пребацивање; обрнуто пак због пријатељских добих дела и користи потребно ће бити узнемиравати се, осећати бол и завидети. **60.** Стога заиста ово правило, чије год оно било, вреди за уништавање пријатељства; то је пре требало прописати, да у тековини пријатељстава будемо пажљиви, да никада не почињемо волети онога, којег некада можемо мрзити. Шта више, ако мање срећни у бирању будемо били, Сципион је мислио да то треба пре подносити, него мислити о прилици за непријатељство.

XVII. 61 Овим се границама, мислим, треба служити, да када је непрекорно владање пријатеља, буде тада између њих заједница у свим пословима, одлукама и наме-

рама без икаква изузетка, да шта више — ако се какав удес буде догодио, да мање праведне жеље пријатеља треба потпомоћи, због којих се ради о њиховој или глави или добру гласу — треба сврнути с пута, само да не дође највећа срамота; свакако има граница, до које се пријатељство може допустити. Нити пак треба добар глас занемаривати нити треба мислити да је љубав грађана незнатно оружје за вршење државних послова; а њу ласкањем и улагивањем тећи срамно је. Врлину, коју прати љубав, не треба никако одбијати. 62 Али (да богме често се враћам Сципиону, чиј је сваки говор био о пријатељству) жалио је се, што су у свим приликама људи марљивији; коза и овца колико сваки има, могу да кажу, а пријатеља колико има, не могу да кажу и о тековини се коза и оваца брину, а у бирању су пријатеља немарљиви и немају рекао бих неке знаке и белеге, по којим суде о оним, који су за пријатељство прикладни. Треба дакле неколебљиве, поуздане и постојане бирати; а у овој је врсти велика оскудица. И судити тешко је сасвим, ако се није доживело то; треба пак доживети у самом пријатељству. Тако пријатељство иде пред суђењем и одузима могућност огледања. 63. Дужност је дакле мудрога устављати, тако као трку, навалу љубави, те да се тако као огледаним коњима служимо пријатељским владањем, огледаним у неколико пријатељством. Неки се често при малом новцу виде како су незнатни, неки пак, које мали новац није могао покренути, познају се при великом. А ако се буду нашли неки, који мисле да је прљаво новац волети него пријатељство, где ћемо наћи оне, који не дају првенство частима, грађанским и војничким властима, моћи и богатству него пријатељству, да, кад се с једне стране ово изнесе, а с друге право пријатељства, не воле за много више оно? Та слаба је природа за презирање моћи; и ако су ову занемаривањем пријатељства задобили, мисле да ће

се сакрити, што се није без великога узрока занемарило пријатељство. 64. Стога се права пријатељства најтеже налазе међу оним, који су у частима и државном послу; па где можеш наћи тога, који воли пријатељеву част него своју? Шта? ово да прећутим како се тешке, како незгодне врло многим чине заједнице у несрећама! а на њих који пристају, није лако наћи. И ако Еније право каже:

Пријатељ се поуздан у невољи познаје, ипак ово двоје доказује да су врло многи лакоумни и превртљиви: или (ако) у (својим) добрим приликама презиру (пријатеље) или у рђавим (пријатељским) приликама остављају. XVIII. Који се дакле у обе прилике буде показао озбиљним, постојаним и поузданим у пријатељству, о овом треба да мислимо да је од најизврснијега људскога и готово божанскога рода.

(XVIII.) 65. Главни је пак доказ поузданости и постојанства тога верност, коју у пријатељству тражимо; ништа заиста није постојано, што је неверно. Осим тога право је да се бира природан и дружеван и сложан, то јест онај, који се покреће истим користима, што све припада верности; заиста не може бити веран непостојан и претворан дух, нити пак може бити веран или постојан, који се истим користима не покреће и у ђуди не слаже. Треба ту додати да се ни подизању тужби не радује нити верује подигнутим тужбама, што све припада оном постојанству, које већ одавно расправљамо. Тако постаје истинито оно, што сам у почетку рекао да пријатељства не може бити осим међу добрим. Заиста дужност је добра човека, који се такођер може мудрим назвати, придржавати се овога двога у пријатељству: прво да ништа не буде лажно ни претворно; па и отворено мрзити више је знак отворена човека него лицем сакривати мисао; затим не само од некога донесена опадања одбијати, већ ни сам не бити сумњив увек мислећи да је пријатељ нешто на-

рушио. **66.** Уз то треба да дође нека љупкост у говору и владању, нипошто осредња зачина пријатељства. Озбиљност и у свакој прилици оштрина има додуше угледност, али пријатељство треба да је блаже и слободније и милије и спремније за сваку услужност и предусретљивост.

XIX. 67. Појављује се пак овде неко потешко питање да ли када нове пријатеље, вредне пријатељства, треба волети него старе, као што обично волимо младе него постаре коње. Сумња невредна човека! Та не треба да буде у пријатељству као у другом чем насићености; све што је старије, као она вина, која старост поднесе, то треба да је милије; и истинито је оно, што се говори да много мерица соли заједно треба појести, да се испуни дужност пријатељства. **68.** Ако пак нова пријатељства доносе наду да ће се као на младим усевима, који не варају у нади, род појавити, не треба их додуше одбијати, старо пријатељство ипак на својем месту треба одржати; та највећа је снага старога пријатељства и навике. При самом коњу, којег сам сада споменуо, ако ништа не спречава, нема никога, а да се радије не служи оним, којим је се навикао служити, него необученим и новим. И не само при овом, што је живо, већ и при оном, што је мртво, вреди навика, пошто уживамо у самим крајевима, и брдовитим и шумским, у којим смо дуже остали.

69. Али најглавније је у пријатељству бити једнак нижем. Често да богме има неких изврских личности, каква је била Сципионова у нашој, да тако речем, дружини. Никада он себи није дао првенство према Филу, никада према Рупилију, никада према Мумију, никада према пријатељима нижега реда, а Квинта Максима, брата, изврсна човека истина али себи никако једнака, пошто је он био старији, као старијега је поштовао и хтео је да сви његови њим могу бити угледнији. **70.** Ово треба да чине и на ово треба да се угледају сви, те да, ако су

какву изврсност врлине, ума и среће постигли, деле то својим и јављају најближим и да, ако су се родили од незнатних родитеља, ако имају сроднике слабијега или духа или среће, увећавају њихово имање и њима буду на част и углед. Као у причама, који су неко време због непознавања породице и рода у ропству били, и пошто је се сазнало и нашло да су синови или богова или краљева, задржавају ипак љубав према чобанима, за које су много година држали да су оцеви. А ово заиста много више треба чинити при правим и поузданим оцевима. Та највећи се род духа и врлине и сваке изврсности тада прима, када се за свакога најближега приноси.

XX. 71. Као што дакле они, који су у пријатељској и сродничкој свези виши, треба да се изједначују са нижим, тако нижи не треба да осећају бол, што се превазилазе од својих или умом или срећом или угледом. А од ових се врло многи или жале увек на што или и пребацују, и у толико више, ако мисле да имају, што могу називати услужним и пријатељским делом и делом с неким својим радом: заиста мрзак род људи, који услуге пребацују! а ових треба да се сећа онај, којем су се принеле, а не треба да се сећа онај, који је принео.

72. Стога, као што они, који су виши, треба да се спуштају у пријатељству, тако неким начином ниже треба да подижу. Има заиста неких, који чине пријатељства досадним, када мисле да се презиру; а ово се понајвише догађа само оним, који и мисле да су за презирање; ове треба не само речима него и делом ослобађати ове мисли.

73. Толико пак сваком треба приписивати, прво колико сам можеш урадити, затим и колико онај, којега волиш и помажеш, може подносити. Та ни ти не можеш, и ако си виши, све своје до највећих части уздићи, као што је Сципион Публија Рупилија могао законсулити, а брата његова Луција није могао. А ако и можеш ма шта дати другом, ипак треба видети шта он може поднети. **74.** Ис-

тина о пријатељствима треба судити, пошто је се нарав већ са зрелијим годинама утврдила, и ако су се који у раној младости одали лову или лопти, они не треба да гледају као пријатеље оне, које су тада заволели стога, што су се одали истом милом послу. На тај ће начин додуше дојиље и дечје вође по праву старога познанства највише љубави тражити; ове додуше не треба занемарити, већ их треба на други неки начин ценити. Иначе пријатељства не могу остати постојана. Додуше неједнако владање прате неједнаке жеље, чија разлика раздружује пријатељства; ни због једнога другог узрока добри непоштеним и непоштени добрим не могу бити пријатељи, осим што је између њих толика разлика владања и жеља, колика само може бити. **75.** Сасвим се може и саветовати у пријатељству, да претерана нека љубав, што врло често бива, не спречава велике пријатељске користи. И не би заиста, да се причама вратим, могао Троју Неоптолем узети, да је хтео слушати Ликомеда, којег је се одгајио и који је с многим сузама гледао да спречи његов пут. Још често долазе велики послови, да се треба удаљити од пријатеља; а ове који хоће да спречи стога, што губитак лако не подноси, он је и слаб и мек од природе и због самога тога узрока у пријатељству мало праведан. **76.** И тако у свакој прилици треба гледати и шта тражиш од пријатеља и шта допушташ да се од тебе добије.

XXI. У раскидању пријатељства каткада је и нека несрећа неизбежна; та већ наш се говор од пријатељстава мудрих људи спушта до обичних пријатељстава. Избијају често погрешке пријатеља час према самим пријатељима, час према туђинцима, којих се срамота ипак на пријатеље излива. Таква се дакле пријатељства пропуштањем дружења морају уклањати и, као што сам чуо да је Катон обично говорио, растављати више него раскидати, ако не буде нека сасвим несносна неправда планула, да није ни

право ни поштено нити могуће да их одмах не треба отуђити и удаљити. **77.** Ако пак настане нека промена или у владању или у жељама, као што обично бива, или буде међу државним странкама раздор (та већ говорим, као што сам мало пре рекао, не о пријатељствима мудрих људи, већ о обичним пријатељствима), требаће гледати да се не види да су се не само пријатељства оставила, него и да су се непријатељства узела на се. Та ништа није срамније него с оним ратовати, с којим си пријатељски живео. Пријатељства Квинта Помпеја оставио је се због мене, као што знате, Сципион; због раздора пак, који је био у држави, оканио је се нашега друга Метела; и једно и друго урадио је тешко, али с достојанством и без горке душевне увреде. **78** Стога се прво треба трудити, да никаквих пријатељских раздора не буде; ако се такво нешто буде догодило, да се види да је се пријатељство пре угасило него уништило. Треба пак гледати, да се и у тешка непријатељства не окрећу пријатељства; из овога се рађају свађе погрде и увреде. Ипак ако ова буду сношљива, треба их подносити, и ову част старом пријатељству треба чинити, да онај буде крив, који чини неправду, а не онај, који трпи неправду.

Истина од свих ових погрешака и неприлика једино је чување и опрезност да не почињу одвише брзо волеги и не невредне. **79.** Вредни су пак пријатељства, у којим је самим узрок, зашто да се воле. Ретка врста. И заиста све је изврсно, што је ретко и ништа није теже него наћи, што је са сваке стране у својој врсти савршено. Али врло многи ни у људским приликама ни за какво добро не знају, осим што је корисно, и пријатеље воле као стоку, нарочито оне, од којих се надају да ће највећу корист имати. **80.** Тако су без онога најлепшега и најприроднијега пријатељства, које је се ради себе и због себе желело и сами себи нису за пример каква је и колика је

ова сила пријатељства. Та сваки сам себе воли, не да сам од себе тражи неку награду љубави своје, већ што је од себе сваки себи мио. Ако се ово исто не пренесе на пријатељство, прави се пријатељ никад неће наћи; он је заиста као други ја. **81.** А ако се ово појављује у птица, риба, дивљих и питомих животиња, прво да себе саме воле (та то се подједнако са сваком животињом рађа), затим да траже и теже, којим животињама исте врсте да се придруже, и то чине са жудњом и неком сличношћу са човечјом љубављу, за колико то више у човека бива од природе! који и сам себе воли и другога тражи, да његову душу са својом тако споји, да створи готово једну од две.

XXII. 82. Али врло многи наопако, да не рекнем непаметно, хоће да имају таква пријатеља, какви сами не могу бити, и што сами не чине пријатељима, то од њих захтевају. Право је пак да прво сам човек буде добар, а затим да тражи другога слична себи. У таквих ће се моћи потврдити она постојаност пријатељства, коју већ одавно расправљамо, када људи, спојени добротом, прво узаповедају оним жељама, којим остали робују, затим због једнакости и правде се узрадују, и свега се један за другога усприми, и ништа никад, осим што је поштено и право један од другога не устражи, и не само се узбрину између себе и узволе, него се и успоштују. Та највећи накит пријатељства уништава, који из њега уништава поштовање. **83.** Стога је штетна погрешка у оних, који мисле да су у пријатељству отворена врата слободи свих жеља и грехова; пријатељство је природа дала за помагачицу врлина, а не за пратиоца погрешака, да када усамљена врлина не може да дође до онога, што је највише, дође спојена и здружена са врлином другога. А ако између којих ово друштво или постоји или је постојало или ће постојати, њихову пратњу треба држати најбољом и најсрећнијом за највише природно добро. **84.** Ово је велим, друштво, у

којем је све, што људи мисле да треба желети, част, слава, душевни мир и пријатност, да и живот, када је ово ту, буде срећан и да га без овога не може бити. А како је ово најбоље и најглавније, ако то хоћемо да постигнемо, то се треба одати врлини, без које нити пријатељство нити ишта, што треба желети, можемо постићи; после пак занемарене врлине који мисле да имају пријатеље, тада тек осете да су погрешили, када их нека тешка несрећа нагна да то доживе. **85.** Стога (треба заиста чешће рећи), пошто си мислио, треба волети, а не, пошто си волео, мислити. Али због немарности испаштамо не само у многим приликама него и у вољењу и поштовању пријатеља; заиста врло доцкан размишљамо и радимо оно, што је се свршило, а ово нам се забрањује старом пословицом. Јер здружени узајмице или дугим дружењем или и услугама изненада усред прилика после појаве неке увреде раскидамо пријатељства.

XXIII. 86. И у толико више треба корити толики немар према оном, што је најпотребније. Та једино је пријатељство у људским приликама, о чијој се користи сви јединодушно слажу. Од многих се сама врлина презире и каже се да је неко разметање и величање; многи презиру богаство, који малим задовољни уживају у простој храни и ношњи; части пак, за којим се жељом неки распаљују, како многи тако презиру, да мисле да ништа ништавније, ништа незнатније није! и исто тако остало, што се неким дивно чини, врло многи ни за што не држе; о пријатељству сви до једнога исто мисле, и они, који су се државним пословима одали, и они, који уживају у познавању и учењу догађаја, и они, који свој посао раде докони, на послетку они, који су се сасвим одали насладама, да без пријатељства живот није никакав, ако само хоће с неке стране пристојно да живе. **87.** Та пријатељство се маша не знам како живота свих људи и не допушта да је икоја прилика

без њега. Шта више, ако је ко такве осорљиве и нечовечне природе, да избегава и мрзи људске састанке, какав је био у Атини неки незнани Тимон, као што смо чули, ипак он не може трпети да не тражи некога, да пред њим излије отров горчине своје. И ово би се управо мислило, да се што тако може догодити, да нас неки бог из овога великога броја људи уклони и у пустињу игде смести и ту, дајући обиље и изобиље свега, што природа жели, одузме прилику у опште за гледање човека. Ко би био тако неосетљив, који би могао тај живот подносити и којем не би самоћа уништила уживање свих наслада? 88. Истинита је дакле она изрека, коју је Таренћанин Архита, као што мислим, обично говорио, о којој, чуо сам, причају наши старци, који су је чули од других старца: „да је се ко на небо попео и природу света и лепоту звезда разгледао, дивљење томе било би му немило; али оно би било најмилије, да је имао некога, којем би причао.“ Тако природа усамљено ништа не воли и увек се на нешто као притку ослања; а ово је при највећем пријатељу и најслађе.

XXIV. Али и ако толиким знацима уједно природа показује шта хоће, тражи и жели, ипак оглунемо не знам како и њене опомене не чујемо. Та различно је и многоструко дружење у пријатељству и стога многи узроци сумњама и увредама настају, а ове и избегавати и олакшавати и подносити дужност је мудрога човека. Ову једну врсту увреде треба олакшавати, да се и корист у пријатељству и верност одржи; јер пријатеље треба често и опомињати и корити, и ово примати пријатељски, када се са љубављу чини. 89. Али је, не знам како, истинито, што у Андарци мој пријатељ каже:

Попустљивост стиче пријатеље, истина мржњу.

Досадна истина стога, што због ње настаје мржња, која је отров пријатељству, али је попустљивост за много

досаднија, што повлађујући погрешке допушта да се пријатељ стрмоглављује; највећа је пак кривица до онога, који и истину презире и због попустљивости се штети. У свакој дакле овој прилици треба се обзирати и пазити, прво да опомена буде без жестине, затим да прекор буде без увреде; у попустљивости пак, пошто се Теренцијевом изреком радо служимо, нека буде уљудност, а улагивање, помагач погрешака, нека се далеко уклања, које не само пријатеља, него ни слободна човека није вредно; друкчије се заиста с насилником, друкчије с пријатељем живи. **90.** Којега су пак уши затворене истини, да од пријатеља истину не може чути, овога се спасењу не треба надати. Заиста је мудра она позната Катонина изрека, као многе друге: „да су за неке љути непријатељи заслужнији, него они пријатељи, који се милим чине; они говоре истину често, ови никада“. И то је неразборито, што они, који се опомињу, не трпе ону досаду, коју треба да трпе, а трпе ону, без које треба да буду; што су погрешили, додуше их не тишти, а нерадо подносе, што се коре; а ово би требало да је обрнуто, осећати бол због погрешке, а погрешци се радовати.

XXV. 91. Као што је дакле опомињати и опомињати се заједничко правом пријатељству и то једно искрено чинити, а не осорно, друго стрпљиво примати, а не с противљењем, тако треба знати да у пријатељствима нема ниједне веће куге од улагивања, ласкања и удварања; та с колико хоћеш имена треба жигосати ову погрешку непостојаних и лажљивих људи, који говоре све по вољи, а ништа по истини. **92.** Када је пак претварање у свем неваљало (та не да доћи до истине и изврће је), онда се пријатељству највише противи, јер уништава истину, без које реч пријатељство не може вредити. Јер када је значај пријатељства у том, да као једна душа постане од више њих, како ће то моћи бити, ако ни у једнога неће бити увек

једна и иста душа, већ различна, променљива и многострука?
93. Та шта може бити тако променљиво и тако непостојано, као душа онога, који се управља не само по мишљењу и вољи другога, већ и по погледу и мигу?

Каже ли ко „не“, кажем и ја „не“ ; каже ли ко „да“, кажем и ја „да“ ; на послешку прописао сам ја себи приштајање на све, као што каже и Теренције, али он каже у улози Гнатоновој, а овом врстом пријатеља и служити се само знак је лакоумности. **94.** Многи су пак слични Гнатонима, када су пореклом, срећом и славом виши; ових је улагивање досадно, када се празном говору придружи спољашњи углед. **95.** Ласкав се пријатељ од правога може с марљивошћу одвајати пак и распознавати тако као све оно, што је неискрено и претворно од онога, што је искрено и истинито. Народна скупштина, која је од најнеукијих, ипак обично зна да пресуди каква је разлика између народнога пријатеља, то јест удворице и лакоумна грађанина, и између постојана и озбиљна и поуздана. **96.** Каквим је улагивањима Кај Папирије недавно задобивао народну скупштину, када је предлагао закон о поновном бирању народних поглавара! Одвратили смо; али ништа о себи, о Сципиону ћу радије говорити. Колика је оно, бесмртни богови, била озбиљност, колика у беседи узвишеност! да би га ти лако вођем римскога народа назвао. Али били сте ту, и беседа се много читала. Стога је се законски предлог народне странке одбио народним гласањем. И још, да се себи вратим, сећате се какав је се за консулства Квинта Максима, брата Сципионова, и Луција Манцина чинио народни закон Каја Лицинија Краса о свештенству! јер је се гледало да се избср чланова друштвених пренесе од друштава на вољу народну; и он је први увео расправљање с народом према тргу. Ипак је његову угодљиву беседу лако побеђивао страх од богова уз наше брањење. А то је се расправљало за мојега преторства за пет

година пре, него што сам постао консул; тако је се то одбранило више разлогом него највећим угледом.

XXVI. 97. А ако на позорници, то јест у народној скупштини, на којој за измишљотину и тобожњост има највише прилике, ипак истина вреди, ако је се само она открила и расветлила, шта тек у пријатељству треба да се чини, које се цело по истинитости цени? а ако у њему, као што се каже, отворене груди не видиш и своје не показујеш, ништа верно, ништа поуздано немаш, нити вољење нити узајмично вољење, пошто не знаш колико је то истинито. Међутим то улагивање, и ако је штетно, ипак удити ником не може осим оном, који га прима и у њему ужива. Тако бива, да онај удворицама отвара своје уши највише, који се сам себи удвара и у себи највише ужива. **98.** Истина врлина воли себе; заиста најбоље себе сама познаје и види како је љупка. Ја пак о врлини сад не говорим, већ о тобожњој врлини. Тако многи хоће не да се чини да су обдарени врлином, него да су заиста обдарени. Овим годи улагивање, ови, кад им се претворан говор говори по њиховој вољи, мисле да је та беседа сведочанство њихових похвала. Није то дакле пријатељство, кад један истину неће да чује и кад је други готов на лагање. Ни улагивање готована у шаљивим играма не би нам се чинило шаљивим, да нису војници разметљиви.

Велику пак захвалност одавала Таида мени?

Доста је било одговарати: „велику“; „врло велику“, рекао је. Увек увећава удворица оно, што онај, по чијој се вољи говори, хоће да је велико. **99.** Стога, и ако та удворичка празнина вреди оним, који сами њој примамљују и маме, ипак и озбиљније и постојаније људе треба опомињати, да пазе, да се лукавим улагивањем не улове. Заиста онога, који отворено ласка, свако види, осим онога, који је сасвим неразуман; да се онај лукави и скривени не увуче, треба се марљиво чувати; та врло се тешко по-

знаје, пошто се он и противећи се често улагује и градећи се да се препире, умиљава и на послетку признаје да је побеђени допушта да се побеђује, да се види да је онај, који се је исмејао, више видео. Шта је пак срамније него исмејавати се? А да се ово не догоди, треба се више чувати.

Како си ме данас више него све луде старце у шалливој игри исмејао и наругао се својски.

100. Та ово је у позоришним играма најлуђа личност од неопрезних и поверљивих старца. Али не знам како је од пријатељстава савршених људи, то јест мудраца (о овој мудрости говорим, којој, као што се чини, може бити прилике у човека), прешао говор на непостојана пријатељства. Стога се оној првој мисли вратимо и њу само завршимо један пут.

XXVII. Врлина, врлина, велим, Кају Фанује, и ти, Квинте Муције, и склапа пријатељства и одржава. Та у њој је складност, у њој непроменљивост, у њој постојанство; а кад је се она уздигла и показала своју светлост и њу опазила и познала у другога, њој се примиче и узајмице прима ону, која је у другога; а из овога букне или љубав или пријатељство; та и једна је и друга реч од речи љубити (апог љубав и *amicitia* пријатељство је од *amare* љубити, волети); волети пак није ништа друго осим поштовати самога онога, којег волиш, без икаква захтевања, без тражења користи; а ова ипак сама од себе постаје из пријатељства, и ако си за њом мање тежио. **101.** Овом смо љубављу ми младићи заволели оне славне старце, Луција Паула, Марка Катона, Каја Гала, Публија Насику. Тиберија Граха, таста нашега Сципиона, ова и више сија између вршњака, као између мене и Сципиона, Луција Фурија, Публија Рупилија и Спурија Мумија. А ми се опет старци радујемо љубави младића, као вашој, као Квинта Туберона; заиста и у пријатељству врло младога Публија

Рупилија и Аула Вергинија уживам. Пошто је тако начело живота и природе наше, да се нараштај један од другога рађа, то највише до душе треба желети, да можеш са вршњацима, с којим си као из тркалишне преграде пуштен, тркалишном крају, као што се каже, доћи. **102.** Али пошто је оно, што је људско, слабо и пропадљиво, то увек неке треба тражити, да их волимо и да се од њих волимо; на сваки начин с уништеном љубављу и добротом уништена је из живота свака милина. Мени до душе Сципион, и ако је изненада уграбљен, живи ипак и увек ће живети; та волео сам врлину тога човека и она се није угасила; и није она мени самом пред очима, који сам је увек пред собом имао, него ће и потомцима сијати. Нико се никад с вољом или с надом неће потхватити нечега знаменитијега, који не мисли да треба да је се сећа и да је замишља. **103.** Заиста од свега, што ми је или срећа или природа дала, немам ништа, што са пријатељством Сципионовим могу поредити. У овом сам се слагао о државним пословима, у овом сам се саветовао о посебничким приликама, у њему ми је био мир пун забаве. Никада њега ничим ни најмањим нисам увредио, што сам ја бар осетио, ништа нисам од њега чуо сам, што не бих хтео; једна је кућа била, исто тако живот, и то заједнички, и не само војничка служба, него и путовања по туђини и живот на селу заједнички. **104.** Та шта ја да кажем о жељама да се увек нешто сазна и научи? у овом смо ми, удаљени од народних очију, све празно време провели. А да је сећање и спомен о овом заједно с њим пропао, губитак сасвим нераздвојнога и најдражега човека не бих могао ни на који начин подносити. Али то се није угасило и храни се пре и уздиже размишљањем и сећањем мојим, и да сам се тога сасвим лишио, ипак би ми велику утеху доносиле саме моје године. Та дуже већ не могу у овој жудњи

живети. Све пак, што је маловечно, треба да је подношљиво; и ако је велико.

Ово сам имао о пријатељству да кажем. Вас пак опомињем, да тако место дајете врлини, без које пријатељства не може бити, да, изузевши њу, не држите ништа за изврсније од пријатељства.

4

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. **НОВИ СВЕТСКИ ПОРЕДАК: СТРАТЕГИЈА ИМПЕРИЈАЛИЗМА**
Шон Стоун
Београд: Хоплит, 2018.
2. **АЛХЕМИЈА РЕЧИ: ЕСЕЈИ И ГОВОРИ 2002–2013**
Адолф Мушг
Лозница: Карпос, 2019.
3. **ВРЕМЕ И ИСТОРИЈА: О ПОРЕКЛУ САВРЕМЕНЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ И ИСТОРИЈСКИМ ПИТАЊИМА**
Ерлинг Сандму
Лозница: Карпос, 2019.
4. **ШТА ЈЕ РЕТОРИКА?**
Јенс Е. Келсен
Лозница: Карпос, 2019.
5. **ШТА ЈЕ АНТИКА?**
Кристине Амаду
Лозница: Карпос, 2019.
6. **ИСТОРИЈА НОВОГРЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ**
Линос Политис
Лозница: Карпос, 2019.
7. **ФРЕНСИС БЕЈКОН: УМЕЋЕ ГЛЕДАЊА**
Калам Тоубин
Лозница: Карпос, 2019.
8. **ЗАШТО РАЗМИШЉАЊЕ РАСТУЖУЈЕ:
ДЕСЕТ (МОГУЋИХ) РАЗЛОГА**
Џорџ Стајнер
Лозница: Карпос, 2019.
9. **СОКРАТ, БУДА, КОНФУЦИЈЕ, ИСУС**
Карл Јасперс
Београд: Златно руно, 2019.
10. **ПИТАЊЕ КРИВИЦЕ**
Карл Јасперс
Београд: Златно руно, 2019.
11. **ПРОЛЕЋЕ У ТОПЧИДЕРУ**
Пеца Поповић
Вршац: Књижевна општина Вршац, 2019.
12. **ШЕКСПИРОВЕ ПРИЧЕ**
Чарлс Лем; Мери Лем
Београд: Књижевно друштво Котва, 2019.

13. СРПСКИ РЕЧНИК СИНОНИМА
Павле Ћосић
Нови Сад: Прометеј; Београд: Корнет, 2018.
14. ЦАР ПОРТУГАЛИЈЕ: ПРИЧА ИЗ ВЕРМЛАНДА
Селма Лагерлеф
Београд: McMillan, 2019.
15. О ПОПУЛИСТИЧКОМ УМУ
Ернесто Лаклау
Нови Сад: Mediterran Publishing, 2019.
16. НАША ПСИХИЈАТРИЈСКА БУДУЋНОСТ:
ПОЛИТИКА МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА
Николас Роуз
Нови Сад: Mediterran Publishing, 2019.
17. МОЈА ИНДИЈА
Иван Брзев
Београд: Orion art; Радио-телевизија Србије, 2019.

PREPORUČUJEMO

1. Marko Sladojević: **SRBIJA I EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA** / Beograd: Službeni glasnik, 2017.

Preuzeto sa sajta:

<http://www.slglasnik.com/правна-библиотека/едиција-владавина-права/србија-и-европски-суд-за-људска-права>

Evropskim sudom za ljudska prava za kršenje jednog ili više članova Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, u ovoj knjizi detaljno je objašnjena sudska praksa i standardi koje primenjuje ovaj sud.

Zbog toga ovo izdanje namenjeno, pre svega, državnim organima i predstavnicima pravosuđa (sudijama, tužiocima i advokatima), ali i studentima i široj javnosti, omogućava čitaocima da saznaju o stavovima Evropskog suda za ljudska prava o konkretnom pitanju u vezi s Konvencijom i da se informišu i o presudi u kojoj je formulisan ovaj standard. Namera autora bila je da pomogne svim zainteresovanim stranama da razumeju materijalno pravo i sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, što bi doprinelo pravilnijoj primeni Konvencije i smanjenju predstavljenosti Evropskom sudu protiv Republike Srbije.

Marko Sladojević je pravni savetnik za ljudska prava, zaštitu ličnih podataka, pravo Evropske unije i medijsko pravo u advokatskoj kancelariji „Drolec Sladojević” iz Ljubljane. Studirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu i na Pravnom fakultetu Univerziteta u Leidenu (Holandija), gde je stekao diplomu doctorandus evropskog i međunarodnog prava.

Bio je angažovan u nekoliko prvostepenih i žalbenih sudskih postupaka pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju u Hagu, uključujući suđenja Slobodanu Miloševiću i Radovanu Karadžiću. Suosnivač i predsednik je „Regionalne pravne mreže” – nevladine organizacije iz Beograda, koju čine pravni stručnjaci iz Srbije, Hrvatske, Slovenije i Bosne i Hercegovine.

2. Maja Stanivuković: **MEĐUNARODNA ARBITRAŽA: sa odabranim priložima** / Beograd: Službeni glasnik, 2013.

Preuzeto sa sajta:

<http://www.slglasnik.com/правна-библиотека/едиција-владавина-права/међународна-арбитража>

Izborom tema i kvalitetom njihove naučne obrade i prezentacije, ova edicija skreće pažnju na najvažnija pravna pitanja i probleme iz oblasti pravnih nauka. U skladu s njenim nazivom objavljujemo dela iz oblasti teorije prava, filozofije prava i uporednog prava koja doprinose unapređivanju naše pravne i političke kulture. Njen cilj je da se pravničkoj i široj javnosti približe stavovi i rezultati istraživanja savremenih teoretičara i istraživača u pravnoj nauci. Svrha ove edicije jeste i upoznavanje sa stranim pravnim sistemima, posebno iz područja Evropske unije.

Osim uvodne studije o međunarodnoj arbitraži, knjiga sadrži najvažnije međunarodne ugovore i pravilnike o arbitraži. Ovo delo je korisno ne samo za proučavanje međunarodne arbitraže nego i za praktičnu upotrebu, jer se po prvi put na jednom mestu nalaze svi važniji izvori prava o arbitraži koji se u praksi koriste prilikom rešavanje sporova u kojima učestvuju domaće stranke.

3. Nikolas Rouz: **NAŠA PSIHIJATRIJSKA BUDUĆNOST: politika mentalnog zdravlja** / Novi Sad: Mediterran Publishing, 2019.

Preuzeto sa sajta:

<https://mediterran.rs/knjige/nikolas-rouz-nasa-psihijatrijska-buducnost/>

Ovo je knjiga o psihijatriji, o njenoj ulozi koju je dobila u životima toliko mnogo nas širom sveta i izazovnim pitanjima koje sveprisutnost psihijatrije nameće u vezi sa mentalnim problemima, obećanjima i moći psihijatarata i samom normalnošću. Zašto je u središtu pažnje psihijatrija, a ne mentalno zdravlje ili mentalna bolest? Zapravo, naravno, to dvoje su neodvojivi jedno od drugog: sama ideja o ludilu, maniji, melanholiji i mnogome drugom kao bolestima, jeste u velikoj meri, funkcija istorije i realnosti psihijatrije, jer je oblikovala način na koji smo saznali o ovim stanjima, na koji o njima govorimo i na koji pokušavamo da ih rešimo. Razmišljanje o mentalnoj bolesti ili čak, da upotrebimo frazu koja je postala uobičajena, „problemima sa mentalnim zdravljem” nas tako, neizbežno dovodi u vezu sa psihijatrijom. Upravo je taj odnos, naš odnos prema psihijatriji, u središtu pažnje ove knjige. Ali šta je psihijatrija? Ovo se čini kao jednostavno pitanje – rečnik nam kaže da je psihijatrija grana medicine koja se bavi uzrocima, dijagnozom, lečenjem i prevencijom mentalnih bolesti. Čak i ako samo na trenutak razmislimo, jasno nam je da je psihijatrija, čak i u ovom jednostavnom smislu, vrlo posebna „grana medicine” naročito zbog toga što se čini da je ona postala deo života gotovo svih onih koji žive u naprednim liberalnim demokratijama i sve više onih koji žive u razvijajućem svetu. Stoga, počnimo tako što ćemo istražiti „teritoriju” današnje psihijatrije. Utisak da su naši svakodnevni životi sve više isprepleteni sa psihijatrijom postaje čak i jači ako prihvatimo opis domena psihijatrije koji danas koristi Svetska zdravstvena organizacija i mnoge druge organizacije...

4. Ernesto Laklau: **O POPULISTIČKOM UMU** / Novi Sad: Mediterran Publishing, 2019.

Preuzeto sa sajta: <https://mediterran.rs/knjige/ernesto-laklau-o-populistickom-umu/>

Glavna tema kojom ću se baviti u ovoj knjizi jeste priroda i logika formiranja kolektivnih identiteta. Moj pristup je u potpunosti izrastao iz suštinskog nezadovoljstva u vezi sa sociološkim perspektivama koje su uzimale masu za osnovnu jedinicu sociološke analize, ili su pak pokušavale da je nadiđu, smeštajući je unutar širih funkcionalističkih ili strukturalističkih paradigmi. Logika na koju se oslanjaju takvi tipovi društvenog funkcionisanja je, po mom mišljenju, previše jednostavna i uniformna da bi mogla da obuhvati svu raznolikost pokreta koji su uključeni u konstruisanje identiteta. Osim toga, metodološki individualizam u bilo kojoj varijanti – uključujući tu i racionalni izbor – ne obezbeđuje bilo kakvu alternativu za onu vrstu paradigme koju ja pokušavam da osporim. Put koji pokušavam da sledim račva se u dva pravca. Prvi bi bio pokušaj da se razbije jedinstvo grupe u manje

celine koje smo nazvali zahtevi: po mom mišljenju, jedinstvo mase je rezultat artikulacije zahteva. Ova artikulacija, međutim, ne korespondira sa stabilnom i pozitivnom konfiguracijom koja bi se mogla razumeti kao jedinstvena celina: sasvim suprotno, budući da je u prirodi svih zahteva da polažu pravo na određen utvrđeni poredak, ona stoji u specifičnom odnosu sa tim poretkom, nalazeći se istovremeno i u njemu i izvan njega. Pošto takav poredak ne može u potpunosti da apsorbuje zahtev, on se ne može konstituisati kao koherentan totalitet; međutim, zahtevu je neophodna neka vrsta totalizacije kako bi se mogao iskristalizovati u oblik koji se kao takav da upisati u „sistem”. Svi ti ambivalentni i kontradiktorni pokreti svode se na različite oblike artikulacije između logike razlike (difference) i logike ekvivalencije (equivalence)...

Ernesto Laklau

5. Česlav Miloš: **ZAPISI NA SALVETI: odabrani eseji** / Beograd: Laguna, 2018.

Preuzeto sa sajta:

https://www.laguna.rs/n4207_knjiga_zapisi_na_salveti_laguna.html

Već je ogled o staljinističkom sistemu i totalitarnoj svesti *Zarobljeni um* potvrdio Česlava Miloša kao mislioca koji je, po sopstvenim rečima, u esejima iznosio ono što nije mogao u poeziji. Njegovi pozni eseji objedinjeni u ovom izdanju pod naslovom *Zapisi na salveti*, nastali u poslednjoj deceniji XX veka, po prvi put se objavljuju na srpskom jeziku.

U izboru i prevodu Ljubice Rosić, ove eseje povezuje kritički odnos prema civilizaciji s kraja veka, prema njenoj površnosti i lažnim vrednostima, pružajući čitaocu jasno komponovanu i celovitu knjigu. Pored promišljanja nemoralnosti umetnosti, značaja poljske poezije, statusa savremenih emigranata, čiju je sudbinu i sam podelio, ovde nalazimo i Miloševe uspomene, portrete prijatelja i poznanika (Kami, Brodski, Kolakovski), poznatih pesnika i prozaista (Dostojevski, Ružević, Šimborska, Gombrovič, Vitkjevič), pa i pisaca sa čijim se pogledima nije slagao (Larkin), pronalazeći u njihovom delu ono što najviše intrigira današnjeg čitaoca.

Jedan od poslednjih u ovom izboru, esej „Sreća” predstavlja Miloševo zaveštanje o mirenju sa svetom. Pesnik-mudrac, koji je nadživeo većinu svojih vršnjaka, za vreme posete rodnoj Litvaniji opet postaje dečak. „Gledao sam livadu. Naglo sam postao svestan da sam za vreme svojih dugogodišnjih lutanja uzalud tražio tu kompoziciju lišća i cveća, kakvu sam ovde našao, i da sam uvek sanjao o povratku. Ili, tačnije, razumeo sam to tek kad me je preplavio veliki talas osećanja, koji mogu da nazovem samo jednom rečju – sreća.”

6. Olga Tokarčuk: **BEGUNI** / Beograd: Paideia, 2019.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/152659_beguni_knjiga_delfi_knjizare.html

Olga Tokarčuk je dvostruka dobitnica nagrade „Nike”, najvećeg priznanja koje se dodeljuje poljskim piscima: 2008. za roman *Beguni* i 2015. za svoje monumentalno delo *Knjige Jakovljeve*. Dobitnica je i međunarodnih priznanja, kao što su nemačka „Brückpreis”, slovenačka „Vilenica”, švedska „Kulturhuset Stadsteatern”. Vrhunac njene književne karijere predstavljaju dva priznanja: britanska nagrada „Man Booker” 2018. za roman *Beguni*, i Nobelova nagrada za 2018. (koja joj se uručuje naknadno 2019, iz razloga vanknjiževne prirode).

Roman *Beguni* predstavlja književnu monografiju pojave dinamičnosti, pokreta, putničkog nemira. Svet savremenih Beguna svet je permanentnih putnika koji imaju svoje proizvode, putničku kozmetiku, sopstveni jezik: prost, funkcionalizovani engleski, pa i svoju, putničku psihologiju. Isprekidan i ustreptali savremeni svet reanimirao je u čoveku atavistički, nomadski poriv koji se utičuje u putovanjima – kretanje, premeštanje, otkrivanje novih prostora omogućavaju svojevrsno zavirivanje pod postavu sveta, odškrinuti rub zastora nepoznatog i neizrecivog.

5

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА ПЕРИОД СЕПТЕМБАР–ОКТОБАР 2021. ГОДИНЕ**

1. О ЧЕМУ ГОВОРИМ КАД ГОВОРИМ О ТРЧАЊУ
Харуки Мураками
Београд: Геопоетика издаваштво, 2017.
2. ПОСЛЕДЊА ПРИЛИКА
Фредрик Бакман
Београд: Лагуна, 2019.
3. ОСТРВО ПЕЛИКАНА
Миодраг Мајић
Београд: Вулкан издаваштво, 2020.
4. УЗНЕМИРЕНИ ЉУДИ
Фредрик Бакман
Београд: Лагуна, 2020.
5. ЖИВОТ И ВРЕМЕНА МАЈКЛА К
Џ. М. Куци
Београд: Лагуна, 2019.
6. БАГДАДСКО ПРИЧЕШЋЕ
Синан Антун
Београд: Лагуна, 2020.
7. ХИМЕРИНА КРВ: РОМАН О ДУЧИЋУ
Славиша Павловић
Београд: Лагуна, 2020.
8. ПУТ ДО КУЋЕ СВАКОГ ЈУТРА ЈЕ СВЕ ДУЖИ
Фредрик Бакман
Београд: Лагуна, 2019.
9. ДУГА ГРАВИТАЦИЈЕ
Томас Пинчон
Београд: Дерета, 2019.
10. ПУТОВАЊЕ КРОЗ СНОВЕ
Гвендолин Вомак
Београд: Вулкан издаваштво, 2016.